

WIADOMOŚCI GEOGRAFICZNE

Miesięcznik poświęcony przeglądowi spraw geograficznych w Polsce i za granicą.

(REVUE MENSUELLE DE GÉOGRAPHIE)

Wydawnictwo Krakowskiego Oddziału
Polskiego Towarzystwa Geograficznego

Redaktor:

Prof. Uniw. Dr. Ludomir Sawicki, Kraków-Dębniki, Barška 41

Wychodzi z początkiem każdego miesiąca z wyjątkiem sierpnia i września.

Kraków, maj, czerwiec i lipiec 1924 r.

Ś. † P.

Dr. Emil Habdank-Dunikowski

profesor geologii na Uniwersytecie lwowskim
zmarł po dłuższej chorobie dnia 24 czerwca 1924 r.

Urodzony 13 XII 1855 w Tustaniu na bujnej ziemi podolskiej, był Dunikowski najwszechstronniejszym chyba przedstawicielem bujnej natury polskiej. Był wszędzie i wszystko widział — co uważał za godne widzenia. Pomijając „nudne“ włóczęgi po „Europie“, z wyjątkiem Australji przewertował mniej lub więcej dokładnie wszystkie części świata, a opisy jego podróży po różnych stronach Ameryki południowej, środkowej, północnej, Azji Małej, Kaukazu, Armenji, Dalekiego Wschodu, Japonji, Algieru, Tunisu — opisy pełne bystrych obserwacyj, skrzące się pysznym humorem i dowcipem, zawsze były przedmiotem bójek największych organów prasy europejskiej, zawsze oczekiwane i rozchwytywane. Przypomnę tylko ostatni barwny opis kraju Montezumy czy słonecznej Japonji, Indji etc. Badania naukowe Podola, Karpat i ich problemu naftowego stanowią osobną kartę jego działalności. Tablica ku uczczeniu Jego pamięci powinna być umieszczona na jednej ze skałek piaskowca „ciężkowickiego“ pod Ciężkowicami, wydzielonego przez ś. p. Dunikowskiego. Profesorem Uniwersytetu lwowskiego był ś. p. Zmarły od roku 1888, habilitowany tamże w roku 1884. Pozostawił liczny zastęp poważnych uczniów. Chorował wedle swej przepowiedni tylko raz w życiu — śmiertelnie. Zgaśł 24 czerwca 1924.

Cześć Jego pamięci!

Jan Nowak.

I. Sprawy Krakowskiego Oddziału Pol. Tow. Geogr. (*Actes de Succursale Cracovienne de la Société Polonaise de Géogr.*).

Posiedzenie publiczne Tow. Geograficznego, odbyte dnia 2 kwietnia 1924 r. wypełnił odczyt prof. U. J. Dra Juliana Talko-Hryncewicza p.t. „Polacy jako badacze dalekiego Wschodu“.

W swym pięknym odczycie, bogato ilustrowanym przezroczami, przedstawił prelegent prace polskich uczonych, zesłanych na Sybir po r. 1863, nad przyrodą tejsze krainy. Dokonywano ich z własnej inicjatywy wśród jak najcięższych warunków życiowych, a dopiero później skupili się polscy pracownicy koło Tow. Geograficznego w Irkucku, z którego zbiorów, materiałów i pomocy korzystali.

Do tych badaczy należał w pierwszej mierze Benedykt Dybowski, piastujący przed 63 r. stanowisko profesora zoologii i paleontologii w Warszawskiej Szkole Głównej. Na Syberji dokonał swych epokowych badań nad fauną Bajkału i innych części Wschodniej Syberji, przedewszystkiem Kamczatki. Zbiory, zebrane przez Dybowskiego w ciągu dziesiątek lat, zachodzą się przeważnie w Polsce. Geologiem i paleontologiem był rówieśnik i przyjaciel Dybowskiego Aleksander Czekanowski, badacz płn. części Syberji Wschodniej, niestrudzony podróżnik, zmarły przedwcześnie tragicznie. Uczniem obu był samouk Jan Czerski, geolog i paleozoolog, autor atlasu geologicznego pewnych części Syberji i pracy o faunie czwartorzędowej Nowej Ziemi. Zmarł na posterunku w czasie wyprawy badawczej do półn. Syberji. Kilka słów poświęcił prelegent botanikowi Łagowskiemu, archeologowi Witkowskiemu i innym pomniejszym polskim badaczom, podkreślając znaczenie ich dorobku naukowego dla przyrody Sybiru w szczególności, a świata w ogólności.

Na zebraniu publicznem Towarzystwa w maju wygłosił prof. L. Sawicki odczyt „O drogach morskich i portach światowych“.

Wychodząc od sprawy Singapuru, która właśnie tak silnie wstrząsnęła opinią świata, prof. Sawicki w jasnym wywodzie kreślił, jak kolejno rozwijały się poszczególne drogi morskie światowe, jak z niemi w różnych epokach rozwoju ludzkości rywalizowały transkontynentalne drogi lądowe, i jak w życiu ludzkości morskie drogi i w ogóle morze oraz sprawa dostępu do morza się odzwierciadlała. Szczególną uwagę poświęcił potężnej podzwrotnikowej drodze przez morza śródziemne, eurazjatyckie i amerykańskie, i drodze lewantyjskiej w różnych jej wariantach, wreszcie zagadnieniu uzyskania drogi do Dalekiego Wschodu przy pomocy pasażu półn.-wsch., półn.-zach., połudn.-zach. i najważniejszego poł.-wschodniego.

W związku z drogami przystąpił prof. Sawicki do krótkiej charakterystyki i klasyfikacji portów światowych, wyróżniając specjalny typ kolonij portowych i omawiając potęgi światowe,

które w kolonjach tego rodzaju widzą najważniejszy sposób zabezpieczenia swych interesów politycznych i ekonomicznych w koncercie światowym; wreszcie odbył z słuchaczami przy pomocy ilustracji przeźroczowych podróz naokoło świata, charakteryzując najważniejsze porty wszystkich narodów, ich położenie i znaczenie, ich indywidualizm i rolę. Piękny swój odczyt, za który prof. Sawickiemu licznie zebrani słuchacze dziękowali serdecznymi oklaskami, zakończył prelegent apelem pod adresem społeczeństwa polskiego, podkreślając konieczność wychowania podrastającej generacji pod kątem widzenia gospodarstwa i polityki „globularnej i morskiej“, mimo wszystkich trudności, które takiemu postawieniu sprawy nastręcza „kontynentalny“ charakter psychiki naszego społeczeństwa oraz zupełnie niewystarczający dostęp, który posiadamy do „niegościnnego“ morza Bałtyckiego.

Na zebraniu fachowem dnia 15 czerwca 1924 roku prof. Smoleński omówił dotychczasowe prace naukowe polskie nad Bałtykiem. Podkreśliwszy na wstępie zasługę uniwersytetu poznańskiego, ogniskującego od początku pracę badawczą nad polskim morzem i wybrzeżem, przedstawił naprzód treść rozprawy prof. St. Pawłowskiego p. t. „Charakterystyka morfologiczna wybrzeża polskiego“, w której autor nie tylko podaje nader szczegółowy opis poszczególnych części wybrzeża i wyróżnia w jego kształcie szereg typów, ale również rozstrząsa kwestję jego powstania i dalszego rozwoju. Przy tej sposobności poruszył prelegent kilka zagadnień, czekających jeszcze na rozwiązanie — m. i. sprawę genezy zatoki Gdańskiej. Następnie omówił drugą rozprawę prof. Pawłowskiego „O utworach w zatoce Gdańskiej“, opartą na wynikach sondowań niemieckich, dotychczas niedostatecznie wyzyskanych. Na ich podstawie wykonana mapa wykazuje rozmieszczenie utworów ilastych, mułów, piasków, głazów większych i drobnych, żwirów, wreszcie podwodnych torfów i daje obraz nie tylko szczegółowy, ale poczęści odmienny niż na znanej mapie Spethmanna. Praca Fr. Szychlińskiego p. t. „Zjawiska zamarzania u polskiego wybrzeża Bałtyku“ opiera się na 10-letnich obserwacjach z 13 stacyj nadbrzeżnych. Po omówieniu różnych typów morskiego lodu autor stwierdza zależność zlodzenia od położenia punktu nad pełnem morzem, przy ujściu rzeki lub w zalewie i od wysunięcia ku wschodowi, konstatuje wpływ klimatu Bałtyku (nie daleko zresztą sięgający) i zawisłość od biegu temperatury powietrza. U polskiego brzegu jedynie w zatoce Puckiej pokrywa lodowa stanowi w zimie przeszkodę w żegludze, natomiast Hel i Gdynia mają komunikację wolną. Rozprawa prof. A. Jakubskiego, kierownika naukowego Morskiego Labor. Rybackiego na Helu, określa tereny połowu najważniejszych ekonomicznie ryb bałtyckich: sieji, szprota, łososia, dorsza, fląder, śledzia i węgorza i ilustruje je mapkami uwzględniającymi również metody połowu. Konstatując, że pewne tereny nie są dotychczas eksploatowane, względnie niedostatecznymi metodami, stawia autor kilka wniosków, mających na celu podniesienie i rozszerzenie naszego morskiego rybołówstwa. Wśród

nich zwraca uwagę projekt przekopania u nasady półwyspu Helskiego dla meljoracji rybackiej zatoki Pućkiej przez jej zasolenie. Wreszcie przedstawił prelegent dzieje powstania, zmienne losy i obecną organizację Morskiego Laboratorium Rybackiego na Helu, instytucji, będącej niejako zawiązkiem polskiej stacji oceanograficznej i omówił badania naukowe jej personelu i stypendystów (prof. Jakubskiego, K. Demla, Dra Gądzikiewicza, prof. Namysłowskiego, Fr. Szychlińskiego, St. Nycza i J. Sokołowskiego), podkreślając trudności, z jakimi ta tak ważna placówka naukowa walczyć niestety musi.

W dyskusji prof. Siedlecki podkreślił ważność pracy p. Jakubskiego, mającej na razie orientacyjny charakter i podniósł potrzebę jej kontynuowania, popierając wnioski autora.

W kwestji zlodzenia polskiego wybrzeża zwrócił uwagę na częściej w ostatnich czasach pojawiającą się pokrywę stałego lodu w zatoce Gdańskiej (np. w ciągu ubiegłej zimy), wobec czego zjawisko to, wywoływane przez dłużej trwające wiatry wschodnie, nie jest tak wyjątkowe, jakby to z spostrzeżeń dziesięciolecia 1903—1913 wnosić można.

Prof. Sawicki zaznaczył konieczność podjęcia badań etnograficznych nad polskiem wybrzeżem, którego ludność szybko zatracą swe odrębne właściwości. W związku z projektem przekopu, łączącego zatokę Pućką z pełnym morzem, wspomniął o istniejących dawniej przerwach mierzei bałtyckich.

Prof. Nowak poruszył kwestję tektonicznego charakteru zatoki Gdańskiej, dyskutując związek jej z łukiem Lwów—Warszawa—Gdańsk, zaznaczającym się w budowie ziem polskich, oraz rolę ruchów epirogenetycznych, które dotknęły wybrzeże Bałtyku. W sprawie tej zabierał głos i prelegent, przytaczając argumenty, przemawiające za istnieniem późnych ruchów zarówno negatywnych, jak i pozytywnych.

Zebranie naukowe dnia 28 VI 1924 r. Na ostatniem przedwakacyjnym zebraniu przedstawili profesorowie U. J. Władysław Semkowicz i Stanisław Wędkiewicz stan badań nad toponomastyką. Prof. Semkowicz stwierdza niewystarczalność dokładnych nawet map dla studjów onomastycznych ze względu na częstą niedokładność i przekręcanie nazw; w dodatku tylko mała część nazw ludowych na mapie się znajduje. Stąd rodzi się potrzeba zbierania nazw i wkreślenia ich na mapach o znacznej podziałce 1:10.000—1:25.000. Prelegent podkreśla znaczenie studjów onomastycznych zwłaszcza dla ziem kresowych i przedstawia dokładnie zorganizowanie i przeprowadzenie analogicznych prac w Niemczech.

Profesor Wędkiewicz omawia zapoczątkowanie prac onomastycznych w Polsce. Akademia Umiejętności w Krakowie ma zamiar zorganizowania tej pracy. Na ziemiach kresowych północnych i wschodnich jest zamierzona współpraca z Wojsk. Inst. Geogr., reambulującym obecnie mapy tego obszaru. Sama Akademia chce przeprowadzić prace nad zebraniem i wyświetleniem nazw w Karpatach, a więc na terenie niezmiernie bogatym w nazwy

z powodu zróżniczkowania przyrody i zaludnienia. Studja te należałoby związać badaniami rumuńskimi nad onomastyką rumuńskiej części Karpat, ześrodkowanemi w Cluj. Prelegent wspomina o analogji nazw w górach Europy i Zach. Azji, co naprowadza na domysł, iż powstały one w związku z pierwotnymi, przedaryjskimi mieszkańcami. Równocześnie obszar Karpat jest przesiany gęsto nazwami rumuńskimi, zwłaszcza w dziedzinie wysokogórskiego pasterstwa. Po dyskusji uważano za konieczne skoordynowanie planowanych prac Akademji z pracami sekcji szalaśnictwa słowiańskiego, powstałej na Zjeździe Geografów i Etnografów w Pradze; z jej organizacją i zamiarami zaznajomili obecnych Prof. Smoleński i Dr. Kubijowicz.

II. Ruch geograficzny w świecie i w Polsce.

(Mouvement géographique dans le monde et chez nous).

I. Personalja (*Renseignements personnels*).

Powołani: Fr. Machatschek, prof. geografji na niem. Uniw. w Pradze, objął po prof. Früh katedrę geografji w Zurychu. Tukermann W. do Mannheim.

Otrzymali: Pułk. Claude H. Birdseye, Chief Topographic Engineer Stanów Zj. Pn. Am. medal Charles P. Daly, zaś prof. Johan Cvijic za studja naukowe na Bałkanie: Cullum Geographical Medal.

Zmarli: Książę Roland Bonaparte (* 1858, † 15 IV 1920 r.) długoletni prezes francuskiego Towarzystwa Geograficznego i Międzynarodowej Unji Geograficznej. Pracował głównie nad historją kolonizacyj holenderskich, nad etnografją Surinamu i Japonji, nad lodowcami Alp franc. i szwajc., wreszcie nad zaludnieniem Meksyku.

Eugenjusz Warming (* 1841 † 2 IV 1924), znakomity duński geobotanik, znany z słynnego podręcznika ekologii roślin i badań fitogeograficznych w Grenlandji i Brazylji.

Brennecke Wilhelm (1875—1924), wybitny oceanograf Hamburgskiej Seewarte; odznaczył się zwłaszcza w ekspedycji „Planety“ w Atlantyku, Indyku i Pacyfiku, „Deutschland“ w morzach Antarktydy i w wyprawie 1923 do Szpicbergu.

Luschan Felix (1854—1924) po Virchowie i Rankem najwybitniejszy antropolog, a zwłaszcza etnograf Niemiec. Profesor Uniw. Berlińskiego a od 1904 dyrektor Muzeum etnograficznego pracował teoretycznie, jak i w licznych podróżach we wszystkich częściach świata i wślawił się zwłaszcza hipotezami co do typu semickiego.

H. H. Godwin-Austen, w wieku 89 lat, który od chwili wstąpienia do służby Indian Survey Dep. (1857) wielce się zasłużył około topografji, geologii i etnografji płn.-zach. Himalaja. Ustalił położenie najwyższych szczytów Himalaja, z których K₂ nosi jego imię, odkrył największy tam system lodowców Baltoro, znakomicie zbadał młodo-trzeciorzędowe pokłady ssaków w póln.-zach. Indjach (Siwalik).

II. Zakłady naukowe i instytuty (*Instituts scientifiques*).

Petersburski Instytut Geograficzny. W „Izwestjach“ Geograficznego Instytutu w Petersburgu za lata 1919—1923 dochodzą nas wielce interesujące wiadomości o tej w swoim rodzaju jedynej instytucji, która tworzy akademicką szkołę wyłącznie geograficzną i nie tylko przetrwała wojnę i rewolucję, ale obecnie pomyślnie się rozwija. Instytut wyłonił się z „Biura Geograficznego“ o całkiem prywatnym charakterze, zorganizowanego przed wojną przez Wojejkowa przy pomocy licznych i wybitnych geografów (Berg, Szokalskij, Andruszow, Glinka i t. d.), a zamienionego w r. 1914 w „Wyższe Kursa Geograficzne“. Kursa te przechodziły w latach 1917 i 1918 krytyczne chwile, aż je Łunaczarskij zamienił na „Instytut Geograficzny“, popierany finansowo przez rząd.

1919 wykładało w Instytucie 45 profesorów przed 577 słuchaczami, którzy po ukończonych egzaminach otrzymali dyplom „naukowych geografów“. Wykłady ujęto w trzy grupy: grupa fizyczno-matematyczno-przyrodnicza obejmowała: matematykę, astronomię, fizykę, chemię, meteorologię, mineralogię, pedagogię, botanikę, zoologię, geologię, paleontologię, fizjologię; grupa zaś geograficzna: astronomiczną geografję, geodezję z kartografią, klimatologję, hydrologję, geografję gleb, roślin i zwierząt, geografję ogólną, regionalną, antropologję, paleoetnografję, wstęp do językoznawstwa porównawczego, statystykę, geografję gospodarczą, historję geografji; wreszcie kursa specjalne przygotowywały w językach nowożytnych, w rysunku technicznym i artystycznym, w fotografovaniu i t. d.

Wśród profesorów spotykamy nazwiska wybitnych uczonych: L. S. Berg, A. A. Grigorjew (G. regionalna), J. D. Łukaszevicz (G. ogólna), B. A. Fedczenko (G. roślin), A. A. Borissiak (Pedologja), P. W. Wittenburg (Dynam. geologia), R. J. Gutmann (Meteorologja), W. W. Borodin (Geodezja i Kartografja), J. B. Spindler (Oceanografja), L. J. Szternberg (Etnografja), W. E. Dek (G. gospodarcza), Tołmaczew, Szokalskij, Neustrujew, Edelstein i t. d. W r. 1921 utworzyły się dwa wydziały: ogólnogeograficzny i etnograficzny.

Po za wykładami akademickimi „Geograficzny Instytut“ organizuje cykle wykładów popularnych, wycieczki naukowe, popiera ekspedycje badawcze i oddaje się usilnie publikacjom; szczególnie wydaje: Izwestję Geograficznego Instytutu, od r. 1921 także Biuletyn, od r. 1922 Prace Geograficznego Instytutu, Wyniki ekspedycji botaniczno-pedologicznej na półwysep Kola; wreszcie dzieła luźne.

Jak z tego widać, Rosja, która dzięki swym olbrzymim przestrzeniom ma bodaj czy nie największą potrzebę geografów naukowych, dokłada wszelkich starań, by tej potrzebie zadość uczynić. Równocześnie daje nam przykład wszechstronnej i starannej rozbudowy nauk geograficznych na poziomie akademickim.

Bardzo ciekawe uzupełnienia powyższych danych zawierają „Uwagi o współczesnym stanie geografji w Rosji“ W. K. Dawydowa, umieszczone w świeżo wydanym IV t. „Przeglądu Geograficznego“ Warszawa 1924, 165—173.

Warszawa. Instytut francuski. Na wskutek porozumienia się czynników administracyjnych i naukowych polskich i francuskich przyszło do założenia Instytutu Francuskiego w Warszawie, opartego na wzorach podobnych instytucyj w Rzymie i Atenach; ma on być ośrodkiem prac naukowych dla Francuzów w Polsce i informacją dla Polaków co do spraw analogicznych we Francji.

Szkoła archeologii Afryki Płn. Byron Khun de Prorok podjął myśl założenia szkoły archeologicznej, któraby grupowała pod egidą Francji wszystkich uczonych Francji, Belgji i Stanów Zj., badających archeologję płn. Afryki.

Insbruck. Nowy Instytut geografji alpejskiej założył tutejszy prof. geografji Sölch na wzór Instytutu w Grenoble. Głównem zadaniem Instytutu nowego będzie organizacja badań antropogeograficznych w Tyrolu.

Uniwersytet chiński w Yunnanfou został świeżo założony.

III. Towarzystwa i nowe czasopisma (*Sociétés savantes et revues nouvelles*).

Polskie Tow. Geograficzne. Ze sprawozdania naszej macieży za rok 1923, ogłoszonego w IV t. „Przeglądu geograficznego“, podnosimy następujące szczegóły:

Posiedzeń naukowych odbyto 11 z następującym programem: 2 III 1923 Jerzy Loth: Państwo Polskie w oświetleniu geografji politycznej; 16 III 1923 Adam Łuniewski: Wyprawa antarktyczna Shakletona i Wilde'a; Olszewicz: Sprawozdanie z bieżącej literatury geograficznej; 6 IV 1923 Klejnot-Turski: Polskie słownictwo morskie; 20 IV 1923 Wł. Gumpłowicz: Kilka uwag o środowiskach antropogeograficznych; 11 i 25 V 1923 Ilesić: Współczesna Jugosławja; 8 VI 1923 M. Ptaszycki: O zagadnieniach metodologicznych klasyfikacji zjawisk fitogeograficznych; 26 X 1923 Wł. Górczyński: Sprawozdanie z podróży do Sjamu; 2 XI 1923 Bol. Olszewicz: Stan obecny geografji w Rosji; 16 XI 1923 Jan Krasnowski: Wyznaczenie współrzędnych geograficznych przyrządami prostemi; 7 XII 1923 Jerzy Loth: O strukturze wyznaniowej państw współczesnych; 25 I 1924 Stan. Lencewicz: O t. zw. zastoisku toruńskim. 1 V 1924 P. T. G. Warszawa liczyło: 4 czł. honorowych, 25 czł. korespondentów, 4 czł. dożywotnich, 229 czł. rzeczywistych. Sprawozdanie kasowe stwierdza w r. 1923 wpływy 239,660.045 Mp. z saldem „Ma“ dnia 13 II 1924 86,870.326 Mp. Prelimjarz budżetowy na rok 1924 przewiduje obrót 3.500 zł.

Sprawozdanie z działalności Kółka Geografów U. Uniwersytetu J. K. we Lwowie w roku administracyjnym 1923. Kółko liczyło 39 członków zwyczajnych, a 11 wspierających. Na posiedzeniach naukowych wygłoszono następujące referaty: 1) Ochocka:

Wpływy zaburzeń w dolnym biegu rzeki na erozję (według Smoleńskiego). 2) Zbiorowe sprawozdanie z wycieczki w Tatry. 3) Wąsowicz: Materiały kartograficzne do mapy Polski. 4) Prof. Arcowski, wykład: O pomiarach geotermicznych w szybach kopalni w Borystawiu. 5) Dr. Koczwarą: Z nowszych metod faunistycznych w geografii roślin. 6) Dr. Koczwarą: Zmiany klimatu a wzrost drzew. 7) Dr. Polackówna: Zmiany klimatu w czasach historycznych. 8) Dr. Koczwarą: Współczesna geografia roślin. 9) Prof. Bujak, wykład: Żebrowski jako geograf. 10) Dr. Koczwarą: Fenologia roślin. 11) Kuntze: O zasadniczych metodach i zagadnieniach zoogeografii. 12) Dr. Krukowski: Zjawiska społeczne w Rosji w związku z klimatem. 13) Orkisz: Mechanizm transportu materiałów przez rzeki (według G. K. Gilberta). 14) Dr. Polackówna: Zakres nauki geografii według programów Komisji Edukacyjnej w związku z programem dzisiejszym. 15) Moniak: O praktycznych sposobach mierzenia długości na mapie i w terenie. 16) Czyżewski: Rozwój dorzeczy na Podniestrzu.

Średnia frekwencja na posiedzeniach wynosiła 27 członków.

Zarząd urządził 2 odczyty publiczne: Prof. Fulińskiego: O elementach faunistycznych w geografii Polski i Prof. Wójcika: O znaczeniu Śląska dla Polski.

Biblioteka Kółka posiada obecnie 84 dzieła w 102 tomach, 5 czasopism, 2 atlasy i około 150 sekcij map specjalnych. W ostatnim roku oprawionych zostało około 30 książek.

Dochody Kółka w tym roku wynosiły 27,839.569, wydatki 14,541.569 Mp. (przeważnie na bibliotekę, pozatem na koszta admin.). Na dochody składały się wkładki członków zwyczajnych i wspierających, zysk z odczytów publicznych, oraz subwencja rządowa w kwocie 2,000.000 Mp.

Dnia 15 II odbyło się Walne Zgromadzenie, na którym wybrano nowy Zarząd w następującym składzie: prezes Czyżewski, wice-prezes Wąsowicz, sekretarz Janiszewski, skarbniczka Chałubińska, bibliotekarka Ochocka, zastępca sekretarza Turczański, zastępca skarbniczki Piątkowski.

Hamburg. Niem. Towarzystwo dla szerzenia wiadomości o zagranicy (Deutsche Gesellschaft für Auslandskunde), utworzone z inicjatywy Passarge'go, pragnie działać za pomocą podróży, odczytów, produkcji filmowych i publikacyj (Hamburg, Hermannstrasse 44).

Paryż, Tow. Biogeograficzne. W Paryżu powstało tow. „Société de Biogéographie“, którego zadaniem jest zbadanie rozmieszczenia wszystkich organizmów na ziemi, w czasach dzisiejszych i przeszłych, i wszystkich związanych z tem zagadnień. Wyjaśnień udziela M. Louis Fage, sekretarz generalny, 61 rue de Buffon Paryż V-e.

Trjest. „Azja“. W Trjeście powstało staraniem grupy uczonych i osób ze świata handlowego i politycznego stowarzyszenie „Pro Asia“. Stowarzyszenie to, którego przewodniczącym jest Ravasini, stawia sobie za cel zapoznanie Europy i Ameryki z bogactwami duchowymi i materialnymi Azji. W łonie stowarzyszenia

mają się utworzyć sekcje, poświęcone wszystkim możliwym działom nauki. Stowarzyszenie powołuje do pracy wszystkich, którzy „odczuwają potrzebę odświeżenia upadającej cywilizacji europejskiej nową krwią z niewyczerpanych źródeł wielkiej matki Azji, a przede wszystkim wzywa Włochów, którzy wskutek swego położenia geograficznego w pierwszym rzędzie są do tej pracy przeznaczeni“. Organem Związku będzie czasopismo „Asia“, które ma już zapewnione współpracownictwo licznych uczonych, zajmujących się zagadnieniami Wschodu. Stowarzyszenie przystąpi do wydania odpowiednich monografij. Jako pierwsza ma wyjść monografia Persji.

Paryż. „*La quinzaine économique*“ pojawiła się świeżo i ma w krótkich odstępach czasu podawać materiały i dokumenty z życia gospodarczego i handlowego świata oraz Francji.

Berlin. Z początkiem b. r. ukazał się nowy miesięcznik g. redagowany przez Dr. K. K. Haushofera, poświęcony zagadnieniom związanym z polityką globularną. Nosi on tytuł „*Zeitschrift für Geopolitik*“ (Berlin—Halensee, Verlag: Kurt Vowinckel). Redakcja omawia zagadnienia i problemy z zakresu g. politycznej, kierując się podziałem na Stary Świat, Świat Atlantycki i Indopacyficzny.

Lipsk (Hirseman): *Die Eiszeit*, Zft. für allgemeine Eiszeitforschung, red. Dr. J. Bayer (Wiedeń I. Burgring 71), na razie rocznie dwa zeszyty.

Berno szwajc. (Kimmerley i Frey): „*Der Schweizer Geograph*“, od jesieni 1923 w luźnych zeszytach, red. prof. Dr. F. Nussbaum.

Peru. „*Inca*“, trzymiesięcznik poświęcony antropologii i archeologii Peruwji, równocześnie organ Muzeum archeologicznego Uniwersytetu w Limie, zaczął pojawiać się w r. 1923 pod redakcją Dr. C. Tello.

IV. Wykłady i kursa (*Conférences*).

Wykłady geografji i nauk pokrewnych na Uniwersytecie J. K. we Lwowie, w trymestrze III r. ak. 1923/24.

Prof. Romer: Geografja ogólna Polski, Wybrane ustępy antropogeografji; Prof. Arctowski: Geofizyka, Meteorologia; Prof. Teisseyre: Tektonika Podola; Prof. Siemiradzki: Paleontologia szczegółowa, Fauna kopalna dewonu polskiego; Prof. Habdank-Dunikowski: Własności fizyczne minerałów; Prof. Weyberg: Krytalografja, Mineralogja, Petrografja; Prof. Czekanowski: Antropologja ogólna, Antropologja etniczna (Słowiańszczyzna); Dr. Fischer: Polska pieśń ludowa; Prof. Kozłowski: Epoka kamienna w Europie, Kultura łużycka w Polsce; T. Szumański: Cwiczenia kartograficzne

Kółko Geografów U. J. K. we Lwowie zorganizowało w bieżącym roku administracyjnym cykl odczytów publicznych, z których dotychczas odbyły się następujące:

Prof. Arctowski: Podróż okrętu „Belgica“ do bieguna południowego, Szpicbergi; Dr. Gębarowicz: O Rzymie; Mr. Spitaels,

konsul belgijski: O miastach Belgji; Dr. Zierhoffer: Góry polskie; J. Czyżewski: Wyzyny polskie; M. Chelińska: Niziny polskie; M. Polaczekówna: Polskie morze i Pojezierza. Odczyty cieszyły się tak ogromnem powodzeniem, że cykl o krajobrazie Polski zmuszeni byli prelegenci specjalnie dla młodzieży kilkakrotnie powtarzać. Wszystkie odczyty ilustrowane były przezręczami.

Warszawa. — Kurs naukowy geografji w Państwowym Instytucie Pedagogicznym. W dniu 15 II 1920 roku przy Państwowym Instytucie Pedagogicznym był zorganizowany 3-letni kurs naukowy geografji, zatwierdzony przez ministra W. R. i O. P. dnia 21 XII 1919 Nr. 8919-IV 19, dla nauczycieli czynnych tego przedmiotu, nie mających pełnych kwalifikacyj.

W opracowaniu programu brały udział następujące osoby: p. A. B. Dobrowolski, naczelnik Wydziału programowego Min. W. R. i O. P., wizytator p. W. Jezierski, p. St. Karczewski, prof. St. Lencewicz i dyrektor P. Sosnowski.

Wykłady i ćwiczenia na kursie naukowym geografji od 15 II 1920 roku — 15 II 1923 roku:

1) Astronomja opisowa, dr. J. Krassowski, godzin 2; 2) Kartografja, prof. St. Lencewicz, godzin 4; 3) Geologja i petrografja, prof. J. Lewiński, godzin 5; 4) Geomorfologja, prof. St. Lencewicz, godzin 6; 5) Hydrosferologja, prof. St. Lencewicz, godzin 2; 6) Meteorologja, dr. Fr. Ljana, godzin 4; 7) Zoogeografja, wizytator K. Czerwiński, godzin 2; 8) Fitogeografja, prof. B. Hryniewiecki, godzin 1; 9) Etnografja i antropologja, prof. L. Krzywicki, godzin 6; 10) Geografja historyczna, dr. W. Gumpłowicz, godzin 2; 11) Historja odkryć geograficznych, dr. J. Loth, godzin 2; 12) Geografja polityczna, dr. J. Loth, godzin 1; 13) Dzieje kultury, prof. L. Krzywicki, godzin 4; 14) Geografja powszechna opisowa, dr. W. Gumpłowicz, godzin 4; 15) Geografja powszechna ekonomiczna, prof. A. Sujkowski, godzin 8; 16) Geografja Polski, dyrektor P. Sosnowski, godzin 3; 17) Geografja ekonomiczna Polski, dr. J. Loth, godzin 2; 18) Ludoznawstwo Polski, dr. E. Frankowski, godzin 2; 19) Historja geografji, dr. B. Richter, godzin 2, razem godzin 62.

Uwaga: pp. wykładający podług uznania dzielili podane wyżej godziny pomiędzy wykłady i prace seminaryjne. Prócz tego odbywały się obserwacje w Obserwatorjum astronomicznem i zakładach P. Instytutu Meteorologicznego, wreszcie pod kierunkiem prof. St. Lencewicza słuchacze odbyli wycieczki na Pomorze i w okolicach Warszawy.

Na kurs ten przyjmowani byli nauczyciele (lki) geografji w szkołach średnich. Zapisało się osób 22.

Słuchacze (czki) po ukończeniu każdego przedmiotu zdawali egzaminy przed państwową Komisją egzaminacyjną, do której należał prof. Jan Lewiński, jako przewodniczący, oraz wykładający dany przedmiot w charakterze egzaminatora.

W lutym 1923 roku odbyły się końcowe egzaminy na kursie naukowym geografji, do których przystąpiło osób 8.

(Z Czas. Geogr.)

Gdańsk. — *Kursy handlowe* otwarto 28 I 1924; w przyszłości ma powstać obok nich Polska Akademia Handlowa. M. i „Geografję handlową“ wykładał Dr. Koziołkowski, (słuchaczy 39), „Porty i drogi wodne“, inż. Nagórski, (słuchaczy 29), „O handlu zamorskim Włoch“, red. Przybyszewski, „O znaczeniu dla Polski dostępu do morza“, Dr. Sławski. Wykłady odbywały się we własnym budynku przy Langgarten 80-a, ofjarowanym na Polską Akademię Handlową w Gdańsku przez wybitnego kupca łódzkiego p. Heimana, i trwały w I kwartale przez 10 tygodni. Kursy urządziła filja gdańska „Związku Handlowców w Poznaniu“.

(Z Czas. Geogr.)

Kursy rybackie w Bydgoszczy zorganizowała w czasie 1—13 lipca b. r. Pracownia rybacka Państw. Nauk. Instytutu Rolniczego. Na kursach tych wygłoszono znaczną ilość wykładów interesujących geografów, zarówno z zakresu fizjografji Bałtyku (Kulmatycki), jak hydrologji (Gabański i t. d.), hydrobiologji i ekonomiki nie tylko Bałtyku, lecz i jezior naszych.

Douglas Johnson, prof. fizjografji w Columbia University, miał na Sorbonnie wykłady na temat „Krajobrazy amerykańskie“.

Konferencje Armeńskie. W celu zapoznania ogółu z kwestją armeńską odbywa się w Paryżu przez przeciąg 5 miesięcy szereg odczytów, obejmujących całokształt życia armeńskiego.

Afrykańsko-Włoskie Towarzystwo urządza dalszy ciąg praktycznego kursu „kultury kolonjalnej“.

V. Zjazdy (Congrès).

I. Zjazd Słowiańskich Geografów i Etnografów w Pradze Czeskiej 1924 r.

Zgodnie z zapowiedzią, zakomunikowaną prywatnie w grudniu, oficjalnie w styczniu b. r., odbył się istotnie w Pradze Czeskiej w dniach 4—8 VI 1924 Pierwszy Zjazd Słowiańskich Geografów i Etnografów, w którym wzięły udział wszystkie narodowości słowiańskie z wyjątkiem Łużyczan. Celem Kongresu, którego inicjatywa wyszła od sędziwego nestora geografji bałkańskiej, wielce zasłużonego prof. beogradzkiego uniwersytetu Dra Jovana Cvijica, wedle słów Komitetu Organizacyjnego było: wykazać w ogólnych zarysach stan badań i wyników pracy geograficznej i etnograficznej na ziemiach słowiańskich, wykazać, jakie miejsce w rozwoju i postępie nauk geograficznych i etnograficznych zajmuje geografja i etnografja słowiańska, opracować program systematycznych prac na przyszłość, nawiązać nici przyjaźni i współpracy między uczonymi wszystkich narodowości słowiańskich i wszystkich państw słowiańskich oraz utworzenie stałej i solidnej organizacji, która z odpowiednią siłą mogłaby brać udział w dyskusji międzynarodowych prac na tem polu.

Organizatorowie Zjazdu obrali szczęśliwie chwilę i dziedzinę, w której obracać się miał ten pierwszy Zjazd ogólno-słowiański, albowiem nie może być wątpliwości, że na polu naukowym, na którym zawsze i wszędzie panuje tendencja do międzynarodowego porozumienia, także łatwiej może dojść do skutku aniżeli na któremkolwiek innem polu; również nie może ulegać wątpliwości, że chwila polityczna, w której żadne z państw słowiańskich nie posiada wyjątkowej przewagi politycznej, również sprzyjała odbyciu tego rodzaju kongresu. To też mimo, iż obawiano się komplikacyj z powodu naprężenia politycznego między Bułgarią a Jugosławiją, jakoteż między Polską a Czechosłowacją — nie zabrakło na Zjeździe żadnej nacji, skoro Komitet Zjazdowy dał uroczyste przyrzeczenie, że przestrzegać będzie bezwzględnie apolitycznego charakteru Zjazdu. Należy też uznać, że z danego przyrzeczenia wywiązał się bez zarzutu, co nietylko dało możność spokojnego i owocnego odbycia projektowanych narad, napełniło wszystkich uczestników wiarą w możność kontynuowania tego rodzaju prac, stworzyło ramy organizacji trwałej, ale pozwoliło już ustalić bogaty program prac, w których uczestniczyć będą wszystkie narody słowiańskie, wreszcie datę i miejsce przyszłego Zjazdu.

Komitet Organizacyjny, w którego imieniu z początku podpisywali: prof. Dr. Jovan Cvijić z Beogradu i profesorowie Dr. Lubor Niederle, Vaclav Švambera z Pragi oraz dyrektor Państw. Instytutu Geologicznego w Pradze Dr. Cyril Purkyně, ostatecznie ukonstytuował się w ten sposób, że prezydium objęli: jako przewodniczący prof. J. Polivka, jako zast. przew. generał K. Rausch i prof. C. Purkyně, jako sekretarze prof. V. Švambera i B. Salamon, jako skarbnik prof. R. Pilat. Nadto do Komitetu Organizacyjnego wciągnięto szereg osobistości praskich, którym powierzono zorganizowanie sekcji fachowych, których ustanowiono 8; sekcja I kartografji, geofizyki, geodezji, hydrografji, meteorologii i klimatologii pod przew. prof. V. Laska, S. Hanzlik i dyr. R. Schneider (sekcja ta w czasie obrad rozpadła się na dwie podsekcje: kartograficzną i hydrograficzno-meteorologiczną); sekcja II geomorfologii i geologii pod przew. prof. J. V. Daneša i F. Slavika (rozpadła się w czasie obrad również na dwie podsekcje); sekcja III geobotaniki pod przew. prof. K. Domie (do tej sekcji w czasie Zjazdu przybyła jeszcze sekcja zoogeografji); sekcja IV antropogeografji pod przew. prof. V. Dvorskiego i radcy minister. Dra A. Bohača; sekcja V antropologii, etnografji, demografji i socjologii pod przew. prof. M. Murko i J. Matiegka (rozpadła się w czasie obrad również na dwie podsekcje); sekcja VI regionalnej geografji pod przew. pułkownika Dr. J. Čermaka; sekcja VII szkolnej geografji pod przew. prof. S. Nikolau, wreszcie sekcja VIII (która nie obradowała a zastąpiona została Komisją, która swe wnioski wprost przedłożyła plenarnemu zebraniu) pod przew. prof. R. Kettnera. Nadto w skład Komitetu Organizacyjnego weszli reprezentanci Moraw (prof. J. Woldřich, V. Suk i K. Absolon), oraz Słowaczyny (prof. K. Chotek i J. Volko).

W Zjeździe brało udział z górą 300 uczonych: większość pochodziła oczywiście z Czechosłowacji, obcy zaś szeregowali się w ten sposób, że przeważającą większość stanowili Polacy (53 uczestników), potem Jugosłowianie (35), Bułgarzy (16), Rosjanie (6), Rusini (3) itd. Ponieważ udział Polaków był nie tylko liczebnie, ale i jakościowo bardzo poważny (z Warszawy Frankowski, Lencewicz, Loth, Samsonowicz, Zubrzycki itd., z Lwowa Arctowski, Czekanowski, Romer. z Poznania Bystron, Smosarski, z Krakowa Goetel, Kulczyński, Nowak, Sawicki, Smoleński, Szafer itd., ponadto szereg uczonych nadesłało swe referaty, nie mogąc brać osobiście udziału w Zjeździe), wobec tego Polacy szybko zdobyli uznanie dla nauki polskiej, uzyskali poważny wpływ zarówno na przebieg samego Zjazdu pierwszego, jak i na dalszą organizację przyszłych Zjazdów.

Technika obrad była tego rodzaju, że codziennie zrana odbywały się zebrania plenarne, na których przedstawiano referaty ogólniejszej natury, lub dla większości uczestników interesujące, poczem zwykle jeszcze przedpołudniem a zwłaszcza popołudniu odbywały się narady sekcyjne. Ogółem przedstawiono przeszło 240 referatów; nie podobna wymienić choćby najważniejsze. Będą one wszystkie wydrukowane w publikacjach Kongresu w języku francuskim. Poprzestajemy tedy na podaniu referatów, które przedstawione były na zebraniach plenarnych: dnia 4 VI plenarne zebranie było w całości poświęcone uroczystemu otwarciu Zjazdu w pięknej hali Panteonu Muzeum Czeskiego na Vaclavskiem Namieście, w którym brali udział przedstawiciele Rządu Republiki (w imieniu prezydenta Masaryka przemawiał minister oświaty Marković), Komitet Organizacyjny w komplecie z prof. Cvijićem (którego obrano prezydentem honorowym Zjazdu) na czele, wreszcie delegaci wszystkich narodów słowiańskich, którzy przywitali Zjazd odpowiednimi deklaracjami, wzgl. życzeniami. Imieniem Polaków, którzy przybyli na Zjazd wyłącznie w charakterze prywatnym jako przedstawiciele różnych gałęzi nauki polskiej, przemówił prof. Romer, podkreślając narodowy charakter wszelkiej nauki mimo jej naturalnego dążenia do porozumienia się międzynarodowego i siłę obronną, którą daje każdemu społeczeństwu wszechstronny rozwój nauk.

Na zebraniu plenarnem dnia 5 VI przemawiali, zdając sprawę ze stanu prac Wojskowych Instytutów Geograficznych generał Bosković imieniem Jugosławji, prof. Lencewicz imieniem Polski, prof. Kovacev imieniem Bułgarji. Na zebraniu plenarnem 6 VI przemawiali: Romer „O zlodnieniu Tatr“, Zubrzycki „O roli hydrograficznej Polski“, zaś na zebraniu plenarnem w sobotę, dnia 7 VI miał mówić Nowak „O tektonicznej budowie Polski“ (przedstawił jednak swój referat już poprzednio na sekcji II), mówili zaś Milojević „O głównych profilach antropogeograficznych ziemi jugosłowiańskiej“ oraz Sawicki „O polskiej wyprawie naukowej do Sjamu“ wreszcie Arctowski, „O stopniu geotermicznym na ziemiach karpackich“. W niedzielę 8 VI odbyło się ostatnie plenarne zebranie w sali obrad parlamentu czesko-

wackiego, a było ono poświęcone dyskusowaniu i przyjęciu wszystkich przedstawionych na Zjeździe rezolucyj, zwłaszcza też rezolucjom Komisji Organizacyjnej, zapewniającym dalszy ciąg pracom kongresowym, ich wykonaniu i sprawie przyszłego Zjazdu. Poczem imieniem wszystkich na Zjeździe zebranych narodów przemawiali na pożegnanie i dziękując wszystkim, którym zawdzięczać należy zwołanie i przeprowadzenie Zjazdu, poszczególni przedstawiciele. Imieniem Polaków przemówił prof. Czekański, podnosząc, że Słowianie po zdobyciu niepodległości politycznej obecnie czynią drugi krok w swej emancypacji, dążąc do uniezależnienia się kulturalnego, do przełamania poglądu, iż są na polu naukowym i kulturalnym nacjami „drugiego rzędu”. Dalej jednak podkreślił, że wspólnemu temu dążeniu przyświecać winna — o ile ma przynieść szybko i dojrzale owoce — wzajemna lojalność wszystkich narodów słowiańskich, a zwłaszcza wzajemne poszanowanie honoru narodowego.

Na zebraniach sekcyjnych wygłoszono następujące referaty ze strony polskiej: Sekcja I: Arctowski, O wahaniami klimatycznych; Rundo, O przepływie w rzekach, gdy są pokryte lodem; Olszewicz, Historia kartografji; Polackówna, Wahania termiczne w średniowieczu polskiem; Śmosarski, O okresowych wahaniami temperatury; Korbel, Zagadnienie kartografji gospodarczej; Stenz, O badaniach nad insolacją słoneczną w Polsce; Teisseyre, O amplitudzie dziennej temperatury na półwyspie Skandynawskim; Piątkiewicz, Ścisła niwelacja w Polsce; Sawicki, Limnologia w Polsce; Maczek, Wahania temperatury na wyspach Hawajskich; Wąsowicz, Granice wiecznego śniegu na Alasce i w Kolumbji.

Sekcja II; Samsonowicz, Badania geologiczne w górach Św. Krzyskich; Nowak, Historyczna geomorfologia a tektonika Podola; Zierhoffer, Upostaciowanie Podola w okresie senońskim; Zuber, Historia basenu Kaspjskiego od miocenu po dzień dzień; Anna d'Abancourt, Analiza podłużnych profilów dorzecza Dniestru; Zierhoffer, Powierzchnia przeddyluwjalna i przedtrzeciorzędowa oraz akumulacja dyluwjalna w Polsce; Chelińska, Morfologiczna analiza wyżyny Sandomierskiej; Teisseyre, O głównych linjach morfologicznych i tektonicznych pokładów przedgórza Karpackiego względem Zagórza; Sawicki, Morfogenez systematu Wisły; Smoleński, Modelowanie dolin Karpackich; Smoleński, Stan badań morfologicznych w Karpatach; Goetel, Geologiczna budowa Tatr; Nowak, Budowa tektoniczna Polski; Lencewicz, Ślady zlodnienia Polski; Wołoszowicz, O końcowych stadjach lądolodu młodszego okresu lodowcowego we wschodniej Polsce; Kuźniar, Zasoby rud i soli w Polsce; Krajewski, Bogactwa naftowe w Polsce; Rutkowski, Węgle w Polsce.

Sekcja III: Szafer, Znaczenie Bramy Morawskiej jako drogi wędrówek roślin do Polski; Kulczyński, Zagadnienie przesuwania się centr dyluwjalnego zlodnienia Europy z zachodu na wschód w świetle geograficznego rozmieszczenia roślin; Kozłowska, Element amerykański we florze polskiej; Wołoszyńska, Studium

jezior tatrzańskich pod względem rozmieszczenia glonów; Pawłowski, Assocjacje roślin w polskich Tatrach (Stan dzisiejszy badań i główne problemy).

Sekcja III a). (zoogeograficzna) utworzyła się w trakcie kongresu i w niej przedstawili swe referaty z Polaków pp. Noskiewicz, Kozikowski, Hirschler.

Sekcja IV: Męciniński, Geograficzna klasyfikacja miast; Bujak, Stolice Polski; Kubijowicz, Szalaństwo karpackie; Zaborski, Typy osiedli wiejskich w Polsce; Bujak, Z osadnictwa ziemi lwowskiej od XIV do XIX wieku; Maleczyński, Drogi handlowe średniowiecznej Polski; Loth, Przemysł tekstylny w Polsce.

Sekcja V: Bystrzeń, Rozwój badań etnograficznych w Polsce; Frankowski, Organizacja etnograficznych badań; Loth E., Z badań nad antropologią miękkich części ciała ludzkiego; Stołyhwo, Główne typy antropologiczne Polski; Czekanowski, Zagadnienie syntezy kartogramów a typy antropologiczne; Poniatowski, Rasowy podkład głównych kultur; Poniatowski, Próba analizy historyczno-chronologicznej najstarszych kultur europejskich; Bystrzeń, Metody badań pieśni ludowej; Frankowski, Leki magiczne w obrzędach ludu polskiego; Moszyński, Kijanka na ziemiach polskich; tensus, Badania etnograficzne na Polesiu.

Sekcja VI: Bujak, Podział ekonomiczny państwa polskiego; Piotrowicz, Przesuwanie się państwa polskiego z zachodu na wschód; Romer, Z regionalnej geografji Kanady; Loth, O geograficznym rozmieszczeniu i rozwoju przemysłu wełnianego w Polsce; Sawicki, Studja fizjo- i antropogeograficzne na Słowaczczyźnie.

Sekcja VII: Polaczkówna, Przegląd programów szkolnej geografji w dzisiejszej Polsce; Polaczkówna, Polska Komisja Edukacyjna w r. 1773, a ślady jej usiłowań w dzisiejszej szkolnej geografji; Chałubińska, Organizacja Kółek geograficznych na uniwersytetach polskich; Piotrowicz, Koła krajoznawcze młodzieży średnich szkół w Polsce; Niemcówna, Wyższe studja pedagogiczne a geografja w Polsce.

Przegląd ten — nie roszcący sobie pretensji ani do ścisłości tytułów ani też może nie wyczerpujący całości wygłoszonych przez Polaków referatów, których wobec równoczesnego obradowania wszystkich sekcji nie można było skontrolować — daje nam w przybliżeniu obraz tego wysiłku, który Polacy uczynili celem zrealizowania zamierzeń Kongresu. To też bez przesady rzecz można, że o ile w pierwszy dzień oddano przedstawicielom nauki polskiej miejsca pierwsze w przewodnictwie poszczególnych sekcji raczej w imię gościnności, już w dzień drugi ogólna opinia szła w tym kierunku, że wiedza polska stanowi tak zwarty, wszechstronny i dobrze ufundowany gmach, iż nie tylko przy budowie gmachu nauk słowiańskich pominąć jej nie można, lecz przeciwnie, że na niej wielokrotnie wzorować się można, że jej pozostawić należy nieraz inicjatywę w organizacji badań ogólniejszej natury. Rzecz charakterystyczna, że tylko Polacy przyprowadzili na Zjazd znaczny zastęp młodych adeptów nauk

geograficznych i etnograficznych, dowodząc temsamem, że rozwój nauki ma u nas szeroką podstawę i widoki na trwałość. Młoda ta generacja polskich badaczy zrobiła na wszystkich dodatnie wrażenie i pozyskała nauce polskiej dużo sympatji.

Ogółem Zjazd stanowił poważną i imponującą manifestację wysiłków narodów słowiańskich, by w czasach, w których budowa nowych państwowości nakładała na wszystkich bardzo poważne zadania natury organizacyjnej, nietylko nie zaniedbać nauk geograficznych i etnograficznych, lecz przeciwnie, by pomóc im do jaknajpełniejszego rozwoju. Nie wątpimy też, że na przyszłych Zjazdach Międzynarodowych geografowie i etnografowie słowiańscy wystąpią jako grupy nie mniej silne, jak dziś reprezentanci Francji, Włoch lub Niemiec.

Dodać należy, że gospodarze Zjazdu dołożyli bardzo dużo starań, by administracja Zjazdu nie pozostawiała niczego do życzenia, by goście z różnych ziem słowiańskich czuli się w Pradze dobrze i wrócili do swych ojczyzn z przekonaniem, że Praga przyjęła ich chętnie, radośnie. Poczawszy od zapewnienia uczestnikom na bardzo przystępnych warunkach ulg kolejowych, tramwajowych, mieszkaniowych i wiktowych, a skończywszy na licznych i uroczystych przyjęciach (w Narodnim Divadle na „Prodanej Neveste“ Smetany, na Hradzie u prezidenta Republiki w ślicznej sali Rudolfa przy precudnej grze „kwartetu czeskiego“, w staromiejskim ratuszu, gdzie w pokojach historycznych przyjmowało miasto, w „Besedzie Czeskiej“, gdzie Komitet Organizacyjny witał i żegnał gości) uczestnicy Zjazdu czuli, że otacza ich ciepła atmosfera prawdziwie słowiańskiej gościnności.

Ta sama atmosfera wiała od gospodarzy także w czasie licznych, pod względem gospodarczym doskonale przygotowanych wycieczek, na których jednak gospodarze pozostawili sprawę zorientowania się w zagadnieniach naukowych w znacznym stopniu uczestnikom Zjazdu. Wogóle jeżeli można organizacji Zjazdu coś zarzucić, to przedewszystkiem, że nie przygotował odpowiednich, drukowanych przed Zjazdem „Przewodników wycieczkowych“, co się zresztą, jak tłumaczono, stało nie przez zapomnienie, lecz jedynie przez za krótki czas, który organizatorowie mieli do dyspozycji dla przygotowania całego Zjazdu. Wycieczek naukowych przygotowano i przeprowadzono ogółem 7, z tego 4 przed Zjazdem; (1) 31 V—3 VI w Czeski Las i Szumawę wraz z zwiedzeniem jezior Szumawy, kopalń kaolinu i witrjolu w okolicy Pilzna, Muzeum Przyrodniczego i zakładów przemysłowych w Pilźnie, prowadził Docent M. R. Sokol; 2) 31 V—3 VI do środkowych Czech (Barrandien) pod przewodnictwem prof. Kettnera i Stocesa wraz z zwiedzeniem kopalni i zbiorów w Przybramie, oraz wycieczki w las Brdy; 3) 31 V—2 VI na płytę kredową północno-wschodnich Czech pod przewodnictwem Docenta Dedina; 4) 3 VI jednodniowa wycieczka geomorfologiczna w okolicy Pragi, prowadził również Dedina. W czasie Zjazdu odbyły się dwie małe wycieczki, geobotaniczna pod kier. prof. Domina, geomorfologiczna i geologiczna pod kier. prof. Kettnera w okolicy

bliższe Pragi. Po Zjeździe zaś wybrała się jedna grupa uczestników na północny zachód na wycieczkę czterodniową po Łabie do Uść, potem przez Cieplice, Mosty, Jachimów, Karlowe Wary do Marjańskich Łaźni (prowadzili prof. Dvorsky i sekretarz Urzędu Statystycznego V. Malik, a przedewszystkiem Docent J. Kral), druga grupa zaś wyruszyła zrazu do Krasu Morawskiego w okolicy Berna, gdzie prowadził wycieczkę, ugoszczoną w kilkunastu samochodach, prof. Absolon; stamtąd ruszono na Słowaczynę, dzieląc się na grupę geologiczno-morfologiczną (pod przewodn. prof. Kettnera i Slavika) oraz grupę botaniczną (prof. Domin) i etnograficzną (prof. Chotek). Wycieczki te na Słowaczynę szły odrębnymi drogami i zakończyły swój program 14 VI. Sprawozdania tych wycieczek pozjazdowych podamy może w najbliższym numerze „Wiad. Geograf.“.

Kwintesencja całego Zjazdu znalazła swój wyraz w rezolucjach, które otwierają szerokie widoki na pogłębienie pracy naukowej geograficznej i etnograficznej na ziemiach słowiańskich, przy współudziale na równych prawach wszystkich narodów słowiańskich; są one natchnione nadzieją, że warunki ogólne, wśród których odbył się ten pierwszy Zjazd, nie ulegną pogorszeniu, a raczej bardziej jeszcze się ułożą pomyślnie. Narazie nakładają one na Polskę, która siłą faktu wysunęła się na Zjeździe na pierwszy plan i wskutek tego obraną została jako siedziba najbliższego Kongresu, wielkie obowiązki, z których oby się wywiązała przynajmniej tak dobrze, jak obecnie Czechosłowacja.

Uchwały I Kongresu Słowiańskich Geografów i Etnografów w Pradze.

A. Rezolucje, powzięte na zebraniach plenarnych.

W celu kontynuowania wspólnych prac naukowych, interesujących wszystkie narody słowiańskie, Kongres uchwała:

Wnioski prof. Romera:

1) Kongresy Geografów i Etnografów Słowiańskich zachowają charakter i nazwę, nadaną im przez pierwszych organizatorów;

2) Poleca się wybrać delegację geografów i etnografów słowiańskich, w której uczestniczyliby przedstawiciele wszystkich narodów słowiańskich;

3) Delegacja stawia sobie za zadanie opracowanie statutu przyszłych Kongresów, który podany zostanie do zatwierdzenia najbliższemu Kongresowi;

4) Delegacja Kongresu przejmuje władzę Komitetu wykonawczego I K. G. i E. S. w Pradze;

5) Najbliższy Kongres G. i E. S. odbędzie się w r. 1927 w Polsce, zgodnie z zaproszeniem delegacji polskiej.

Wnioski prof. Sawickiego:

1) Zwrócić się do wszystkich rządów państw słowiańskich z prośbą o zorganizowanie stałej instytucji wymiennych profesorów geografii i etnografii między różnymi uniwersytetami słowiańskimi. W tym celu proponuje się założenie w każdym

państwie conajmniej jednej katedry wymiennej, przewidzianej normalnym budżetem, a obsadzonej naprzemian przez profesorów geografji i etnografji różnych państw słowiańskich. Katedra ma być zorganizowana w ten sposób, aby każdy słuchacz danego uniwersytetu mógł w ciągu czterolecia swych studjów wysłuchać wykładów profesorów czterech innych głównych państw słowiańskich;

2) Zwrócić się do wszystkich akademickich szkół słowiańskich, aby zorganizowały międzyuniwersyteckie wycieczki, w których brałoby udział słuchacze różnych narodów słowiańskich;

3) Zorganizować w każdym państwie słowiańskim biuro wymiany publikacji geograficznych, kartograficznych i etnograficznych. W związku z tem zwrócić się do rządów państw słowiańskich z apelem, aby państwowe instytuty naukowe oddały do dyspozycji biura pewną liczbę swoich publikacyj w celu odpowiedniego rozdzielenia ich między instytucje naukowe innych państw słowiańskich;

4) Zorganizować w każdym państwie słowiańskim instytucję, któraby ułatwiała uczonym słowiańskim ich badania przez udzielenie im wskazówek naukowych i ułatwianie podróży.

Wniosek prof. Svambery, Cvjičica i Romera:

1) I. Kongres G. i E. S. uważa za konieczne ułożyć i opublikować księgę nazwisk i adresów geografów i etnografów słowiańskich, spis instytucyj i korporacyj, pracujących na tem polu, oraz spis fachowych pism periodycznych. Uważa się za stosowne zrealizowanie tego projektu w łączności z publikacjami I. Kongresu;

2) I. Kongres G. i E. S. zaleca energiczne zdobycie środków publicznych dla wydawania geograficznego czasopisma słowiańskiego, któreby podawało systematycznie wyniki geograficznych prac słowiańskich. Sprawozdania ze wszystkich prac każdego narodu słowiańskiego należy składać na ręce odnośnego delegata, wybranego przez delegację I. Kongresu G. i E. S.

Wniosek B. Lažnovsky'ego:

I Kongres G. i E. S. wypowiada życzenie, aby został zredagowany słownik porównawczy terminologii słowiańskiej geograficznej i etnograficznej.

Wniosek prof. Szyszmanowa:

Projektuję założenie wszechsłowiańskiego muzeum etnograficznego w Pradze, nazwanego muzeum im. Szafarzyka oraz wszechsłowiańskiej biblioteki etnograficznej wraz z archiwum fonogramów muzycznych, jak i biura dla udzielania informacji naukowych, wydawania biuletynów i publikowania kopij.

Wniosek Gavazzi'ego:

Zwrócić się do rządów wszystkich państw słowiańskich (z wyjątkiem Polski, która już posiada tego rodzaju zakład w Helu nad Bałtykiem) z prośbą o jak najszybsze założenie na wybrzeżu ich morza instytutu oceanograficznego dla zbadania warunków przyrodniczych, chemicznych, fizycznych i biologicznych, związanych z morzem. Słowiańskie instytucje naukowe, uniwer-

sytyty i akademje nauk, zwróca się energicznie do odnośnych ministerstw, aby te wstawiły w budżet na rok przyszły pozycję wystarczającą do stworzenia takiego instytutu przed zgromadzeniem się przyszłego Kongresu w r. 1927.

B. Rezolucje poszczególnych sekcji, zatwierdzone przez plenum Zjazdu.

Sekcja I A.

1) Należy opublikować na nowo (w formie atlasu i pojedynczych kart) wszystkie oryginalne mapy geograficzne (o znaczeniu historycznym) naszych państw (przedewszystkiem Czech);

2) Należy przypomnieć na Kongresie międzynarodowym geograficznym i w Biurze mapy międzynarodowej świata 1:1.000.000, aby nazwy słowiańskie figurowały na tej mapie w swojej poprawnej formie słowiańskiej;

3) Zjazd wzywa rządy państw słowiańskich, aby podjęły konieczne kroki celem ustalenia naukowej nomenklatury i terminologii słowiańskiej oraz ogólnych zasad dla znaków konwencjonalnych na mapach.

Sekcja I A i B.

1) Należy poczynić kroki w kierunku wydania ustawy, na podstawie której, wszystkie wiercenia głębsze od 10 m, a dokonane na obszarze Czechosłowacji, należy podawać do wiadomości Instytutu Geologicznego;

2) I. K. G. i E. w Pradze zajmował się projektem unifikacji projekcyj map dla wszystkich państw europejskich, dyskutowanym na Międzynarodowym Kongresie geodezji i geofizyki w Rzymie i zgadza się na pogląd Unji, aby przez wprowadzenie jednakowej projekcji dla zdjęć katastralnych we wszystkich państwach zostało uchylone niebezpieczeństwo niezgodności prac geodetycznych z powodu zmian terytorjalnych w wielu państwach po wojnie. Zjazd zdaje sobie sprawę z trudności, które przeciwstawiają się praktycznemu wykonaniu projektu, ale nie może zgodzić się na wprowadzenie projekcji stereograficznej, która nie jest ekonomiczną dla państw z powodu ich kształtu na ogół okrągłego. Kongres proponuje wziąć pod uwagę projekcję równopowierzchniową zarówno w pasach równoleżnikowych, jak i południkowych.

Sekcja III.

Zjazd zaleca opublikowanie księgi adresowej botaników słowiańskich. Zrealizowanie tego projektu należy do towarzystw botanicznych różnych państw słowiańskich. Zaleca się podać przy każdym nazwisku zagadnienia szczegółowe, którymi się dany badacz zajmuje.

Sekcja IV.

1) Zjazd, świadomy ściślego stosunku, zachodzącego między geografją a statystyką a widocznego w tem, iż kierunek i rozwój antropogeografii jest ściśle związany z metodami statystycznymi, wyraża życzenie, aby nietylko centralne instytuty statystyczne, lecz także i inne biura, zajmujące się praktyczną statystyką —

w pierwszym rządzie sekcje statystyczne różnych ministerstw — liczyły się z naukowymi interesami geografji i ogłaszały swe wyniki. Zwraca się do rządów państw słowiańskich, aby dostarczyły środków potrzebnych do zrealizowania tego celu.

2) Zjazd tworzy stałą komisję naukową, złożoną z uczonych słowiańskich a mającą na celu porównawcze i systematyczne zbadanie wysokogórskiego życia pasterskiego w Karpatach i na Bałkanie. Do tej komisji deleguje: prof. Sawickiego (Polska), Milojevića (Jugosławja), Dvorskiego (Czechosłowacja) i Dronćelova (Bułgarja).

Sekcja V.

1) Proponuje, aby Egzekutywa Zjazdu zwróciła się do rządów państw słowiańskich z prośbą urządzenia wojskowej ankiety antropologicznej wedle wzoru polskiego i przeprowadziła ją w ten sposób, by wyniki były porównalne.

2) Proponuje się wybór Komitetu, mającego na celu zunifikowanie metod badań antropologicznych w krajach słowiańskich. Zjazd deleguje do tej Komisji ze strony Polski pp. Mydlarskiego i Czekanowskiego, z Jugosławji p. Županicza, z Bułgarji pp. Watewa i Dronćelova, z Czechosłowacji pp. Matejkę i Malika. Antropologowie rosyjscy i ukraińscy są proszeni podać swych delegatów. Komitet ma prawo kooptacji.

3) Należy założyć w każdym państwie słowiańskim biuro etnologiczne, którego celem byłoby gromadzenie materiałów i informacyj bibliograficznych z zakresu etnografji i etnologji swego kraju, aby ułatwić uczonym porównawcze studia nad materialną i duchową kulturą Słowian. Biura te powinny być ośrodkiem, udzielającym sobie wzajemnych informacyj.

Sekcja VII.

Zjazd zwraca się z gorącym wezwaniem do władz szkolnych w krajach słowiańskich o powiększenie dotacyj na zbiory geograficzne, aby przedawnione materiały kartograficzne mogły być zastąpione nowymi mapami, zgodnymi z dzisiejszemi stosunkami politycznymi oraz z postępem metodycznym i technicznym nowoczesnej kartografji.

Słowiańska Komisja Naukowa dla zbadania szałaśnictwa w Karpatach i na Bałkanie.

Na I Zjeździe Słowiańskich Geografów i Etnografów w Pradze powzięto w związku z referatem Dra Włodzimierza Kubijowicza o zagadnieniu szałaśniczem w Karpatach. w sekcji antropogeograficznej rezolucję, zatwierdzoną potem na plenarnem zebraniu Zjazdu: „iż utworzyć należy stałą Komisję Naukową, złożoną z uczonych słowiańskich, której zadaniem-by było badanie porównawcze i systematyczne życia pasterskiego w wysokich górach Karpackich i Bałkańskich. Utworzenie tej Komisji powierza się profesorom: Dronćelov (Sofja), Dvorsky (Prah), Milojević (Beograd) i Sawickiemu (Kraków).

Komisja ta ukonstytuowała się na pierwszym posiedzeniu, które odbyło się w kilka dni po Zjeździe, na wycieczce antropogeograficznej Zjazdu; protokół tegoż posiedzenia podajemy niżej, m. i. w tym celu, aby, nawiązując do niego, wystąpić z apelem pod adresem wszystkich badaczy ziem polskich, którzy z jakiegokolwiek punktu widzenia (geograficznego, statystycznego, botanicznego, ekonomicznego, hodowlanego czy leśniczego, językowego, etnograficznego, historycznego, prehistorycznego i t. d.) interesują się zagadnieniami, związanymi z szłaśnictwem karpackim, z sprawą wołoską, z wędrówkami pierwiastków etnicznych po górach karpackich, z toponomastyką naszych obszarów górskich, z rozwojem życia gospodarczego w wyższych obszarach naszych gór, z ich osadnictwem i t. d., by zechcieli zgłosić się jako współpracownicy do Komisji na ręce jej polskiego członka, prof. Ludomira Sawickiego (Kraków-Dębni, Barska 41), celem kooptowania ich do grona Komisji. Wszystkim współpracownikom będą regularnie doręczane wszelkie protokoły i uchwały Komisji, co umożliwi, z biegiem czasu nadać badaniom szłaśniczemu na ziemiach słowiańskich ten systematyczny, wszechstronny i porównawczy charakter, który pozwoli ostatecznie wyjaśnić jedno z najciekawszych zagadnień kulturalnych i przyrodzonych Europy, nad którym już oddawna pracuje, niestety bez należytej koordynacji, tyłu uczonych.

*Protokół I Posiedzenia Komisji dla badań szłaśnicznych,
odbytego dnia 12 czerwca 1924 r., na szczycie Klinowca.*

1) Komisja ukonstytuowała się na tej zasadzie, że prezydium kolejno przechodzić będzie do przedstawicieli poszczególnych państw słowiańskich, w niej reprezentowanych, przyczem ustalono, że każdorazowy sekretarz Komisji powinien być dobrany z siedziby chwilowego przewodniczącego.

2) Kooptowano do Komisji, składającej się, według wyboru I Kongresu Słowiańskich Geografów i Etnografów, z pp.:

Prof. Drončelov Krum, Sofja, Instytut Geograf. Uniwers.

Prof. Dvorsky Wiktor, Praha, Drevna 6

Prof. Milojević Borivoj, Beograd, Instytut Geogr. Uniw.

Prof. Sawicki Ludomir, Kraków-Dębni, Barska 41;

dalszych członków:

Doc. Dr. Král Jiri, Praha II, Albertov 6

Dr. Kubijowicz Włodzimierz, Kraków, Inst. Geogr. Uniw.

Doc. Radovanović Vojslav, Beograd, Inst. Geogr. Uniw.

Prof. Šiškov Stefan, Sofja, Instytut Geograf. Uniwersytetu.

3) Przewodnictwo na rok akademicki 1924/25 powierzono prof. Sawickiemu, sekretarstwo zaś Dr. Kubijowiczowi.

4. Postanowiono zebrać kompletną, ściłą bibliografję szłaśnictwa ziem karpackich i Bałkanu wspólnymi siłami; odpowiednie, bibliograficznie kompletne dane gromadzić należy w sekretarjacie, który je zestawi, powieli i wszystkim członkom Komisji uprzystępnii.

5) Ustalono, że należy dążyć do utworzenia zbiorów, ułatwiających studia nad szłaśnictwem, w każdym z reprezentowanych państw. Zbiory te będą powierzone: w Bułgarii i Jugosławii Instytutom Geograficznym w Sofji wzgl. Beogradzie, zaś w Czechosłowacji i Polsce Towarzystwom Geograficznym w Pradze, wzgl. Krakowie.

6) Na razie w zbiory te mają wejść wszelkie publikacje, odnoszące się do szłaśnictwa, oraz fotografie, rysunki i mapy. Przedstawiciele poszczególnych państw dołożą wszelkich starań, by zebrać po cztery egzemplarze wymienionych publikacji i dokumentów, tak iż niemi obdzielone będą zbiory Komisji w Beogradzie, Krakowie, Pradze i Sofji, a to za pośrednictwem sekretarjatu Komisji.

7) Postanowiono wystąpić pod adresem językoznawców z apelem gromadzenia terminologii, związanej z szłaśnictwem, i przygotowania wydania słownika ogólnosłowiańskiego wszelkich wyrazów i nazw, związanych z szłaśnictwem karpackiem i bałkańskiem.

8) Uchwalono wystąpić z odpowiedniem ogłoszeniem i apelem w wydawnictwach perjodycznych wszystkich państw słowiańskich, by ułatwić skoncentrowanie wysiłków badaczy wszystkich narodowości słowiańskich na polu szłaśnictwa.

9) Uchwalono dążyć do jaknajwiększego rozszerzenia Komisji przez zaproszenie do jej grona wszystkich badaczy, interesujących się z któregośkolwiek punktu widzenia zagadnieniami szłaśniczymi: a więc oprócz geografów i etnografów także historyków, ekonomistów, botaników, lingwistów, prehistoryków i t. d.

10) Postanowiono odbyć w najbliższym czasie wspólną wycieczkę naukową Komisji do najbardziej charakterystycznych obszarów szłaśniczych Polski, Czechosłowacji, Jugosławii i Bułgarii, dla sformułowania treści i metod badawczych Komisji; stosując wytyczne, w czasie tej wycieczki ustalone, jednolicie do całego obszaru szłaśnictwa karpackiego i bałkańskiego, Komisja dąży do uzyskania materiału i wyników jednolitych i porównywalnych.

W. Kubijowicz
sekretarz.

L. Sawicki
przewodniczący.

Kongres w Kairze 1925. Buletyn Tow. Geogr. Egipskiego w 3/4 zesz. tomu XII podaje zbiór listów w sprawie podporządkowania Zjazdu pod patronat Międzynarodowej Unji Geograficznej, dalej skład Komitetu organizacyjnego z Adly Pacha Yeghen, b. prezydentem ministrów na czele. Z listu tegoż daty 11 XI 1923 dowiadujemy się, że prezydentem Zjazdu obranym został zmarły w międzyczasie ks. Bonaparte, prezes Międzynar. Unji Geogr. Program narazie przewiduje utworzenie 8 sekcij: I Geografji fizycznej (z 11 poddziałami, wśród nich dział radioaktywności i jej wpływu na skorupę ziemską, oraz osobny dział fizjografji obszarów pustynnych); II Biogeografji (3, wśród nich geografji

medycznej i weterynaryjnej); III Antropologii i etnologii (w tem 9 kartografii etnologicznej i socjologii opisowej); IV Eksploracyi; V Geografii matematycznej, kartografii i geodezji; VI Geografii ekonomicznej i społecznej (szczególnie studjum miast, dróg karawanowych, dróg aeronautycznych, sztucznego nawodnienia i t. d., 8 poddziałów); VII Historji geografii i geografii historycznej (osobne działy epoki prehistorycznej, faraonicznej, grecko-rzymskiej, koptyjskiej i muzułmańskiej); VIII Metodologia i nauczanie geografii (wśród poddziałów: leksyka geograficzne, transkrypcja nazw geograficznych, kinematograf geograficzny).

Przygotowania postępują szybko naprzód. Komitet miejscowy przygotowuje znaczne ulgi dla kongresistów, m. i. zniżki biletów podróży. Koniecznym jest jednak jaknajspieszniejsze zgłoszenia (pod adresem M. Cattani Bey, sekretarza generalnego Tow. Geogr. w Kairze). Z Marsylji wyjedzie 25 marca osobny okręt, mogący pomieścić 250 kongresistów do Aleksandrii. Na Kongresie geograficznym w Pradze omawiano sprawę, by geografowie słowiańscy wyruszyli wspólnie specjalnym okrętem bądź to jugosłowiańskim z Dubrownika, bądź też bułgarskim z Warny, i po drodze zwiedzili Korfu, Ateny, Konstantynopol, Smyrnę, Kretę, a w drodze powrotnej Palestynę.

Program wycieczek jest dopiero w opracowaniu: odbędą się przedewszystkiem podróże do Górnego Egiptu, w okolice kanału Sueskiego i wybrzeży morza Czerwonego, do gorących źródeł Hamman Faraun, do centrum manganowego Abon Jenina, do wytrysków nafty, kopalń fosfatów i kamieniołomów Wadi Hamamat, do oazy Karga i t. d. Prowadzić będą odpowiedni specjaliści, jak również państwowe egipskie instytuty geologiczny i archeologiczny. Zgłoszenia udziału w Kongresie należy nadsyłać na ręce Sekretarza Generalnego Komitetu Organizacyjnego przy Egipskiem Tow. Geogr. (Le Caire 45 rue Cheikh Yousef).

Posiedzenie Unji Geograficznej w Brukseli 15 IV 1924 roku. W kwietniu 1924 roku odbył się w Brukseli zjazd delegatów, reprezentujących państwowe komitety geograficzne (Comités nationaux). Polska, jakkolwiek nie należąca dotychczas oficjalnie do Unji, otrzymała jednak zaproszenie na to zebranie, a Polskie Towarzystwo Geograf. dało mandat prof. E. Romerowi w celu reprezentowania tam Polski. W zebraniu tem były reprezentowane państwa: W-ka Brytanja, Francja, Belgja, Hiszpanja, Polska¹⁾, Japonja i Portugalja przez zastępców dyplomatycznych.

Na pierwszym posiedzeniu rannem 15 IV uchwalono: 1) wysłać do rodziny Księcia Bonaparte depezę kondolencyjną, 2) zamianować jen. Bourgois I wiceprezydentem U. G. M., a Portugalji zlecono desygnować II wiceprezydenta, 3) przyjęto Holandję do Unji, 4) wybrano komisję dla kolekcji regulaminów kongresów geograficznych, której też zlecono ustalić miejsce przyszłego

¹⁾ Fakt braku normalnego przystąpienia Polski do Unji został przez polskiego delegata wyraźnie podkreślony.

kongresu, o które kompetuje Anglja i Portugalja, 5) uchwalono publikację spraw. z działalności Unji i komitetów narodowych, 6) uchwalono nie podwyższać na razie opłat państw, należących do Unji, 7) wybrano komisję bibliograficzną na wniosek Ricchierogo. Do komisji ad 7 należał też delegat polski. Uchwalono nawiązanie stosunków komitetu narodowego i asocjacji geografów francuskich z innymi komitetami narodowymi w celu rozszerzenia i zabezpieczenia bytu Bibliografii geograficznej, wydawanej po wojnie (dotychczas 3 tomy obejmujące lata 1915—1922). Na II posiedzeniu tejże komisji 16 IV nastąpiło porozumienie wykonawcze między delegatami Francji, Anglii i Włoch.

Na II posiedzeniu Unji 15 IV popołudniu uchwalono: 1) regulamin kongresów geograficznych. Bodaj najważniejszym rysem tego regulaminu jest tendencja ograniczenia uczestnictwa w kongresie do ludzi zawodowych. Regulamin przewiduje uczestnictwo uczonych i organizacyj naukowych krajów nie należących do Unji, przewiduje też możność częściowego pokrywania kosztów kongresów przez Unję, 2) rady dla regulaminów miejscowych zawierają szereg technicznych szczegółów, dotyczących organizacji kongresów geograficznych i publikacji tychże kongresów, 3) rozstrzygnięto oferty Anglii i Lizbony na rzecz Anglii, jako miejsca następnego kongresu 1928. Przyjęto do wiadomości (nieoficjalne) oświadczenie polskiego delegata, by wzięto pod uwagę Polskę, jako miejsce jednego z następnych kongresów, 4) przyjęto redakcję Stinksa w sprawie wniosku Ricchierogo, 5) archipelag antarktyczny na terenie badań „Belgica“ uchwalono nazwać „les iles Albert de Belgique“, 6) uchwalono wezwać komitety narodowe by wpłynęły na swe rządy do forsowniejszej akcji w sprawie mapy 1:1000.000, 7) dyskusja w sprawie nawiązania ściślejszych związków między komitetami geograficznymi a geodetycznymi.

Romer.

XX-ty Zjazd amerykańskich Geografów odbył się 27—29 grudnia 1923 w Cincinnati. Prof. Goode przedstawił na nim swą nową projekcję światową, uzyskaną przez kombinację wzdłuż 40° N i S projekcji Sansona dla okolic podzwrotnikowych i Mollweida dla okolic polarnych. Rozcięcie płaszczyzny projekcji wzdłuż kilku południków umożliwia zgrupowanie rysunku każdego kontynentu, ew. każdego oceanu wzdłuż jego środkowego południka. Prof. Ward objaśnił wyniki międzynarodowej kontroli ruchu lodowych na oceanach.

Prof. Chamberlin i W. M. Dawis przedstawili historyczny rozwój amerykańskiej geologii i geografji w mistrzowskich referatach, które pojawiły się w „Science“. Ważnym przyczynkiem do antropogeografji ogólnej jest Huntingtona referat na temat: „Dobór geograficzny i naturalny“. Ponadto przedyskutowano szczegółowo zagadnienia ekologii roślin, zwierząt i ludzkości.

Zjazd międzynarodowy dla historii i geografji Ameryki organizuje Academia Americana de la Historia w Buenos Aires na 12 X 1924 roku pod przewodnictwem Alejandra Sorondo. Zjazd obejmie także sekcję geografji i wystawę środków pedagogicznych.

„*Association française pour l'avancement des sciences*“ zapowiada kongres w Maroku na wrzesień 1925.

Wrocław. XXI Kongres Niemieckich Geografów, odwołany na Zielone Świąta 1924, odbędzie się w Wrocławiu o rok później. Zjazd będzie połączony z wycieczkami w Karkonosze, Sudety i na Górnośląski obszar przemysłowy.

Rzym. IV Międzynarodowa Konferencja pedologiczna odbyła się w dniach 11—19 maja 1924.

Piacenza. XXXVI zjazd geologów włoskich otworzył 16 września 1923 uroczystym przemówieniem w obecności przedstawicieli rządu włoskiego M. Cermenati, prezydent włoskiego towarzystwa geologicznego. Członkowie zjazdu zwiedzili źródła naftowe w miejscowościach Montechino, Velleia, Vallezza, Ozzano, położonych w Emilji, i wyrazili zdanie, że należałoby przedsięwziąć głębsze wiercenia w obszarze górskim i nowe poszukiwania za źródłami naftowymi na nizinie padańskiej, a w ten sposób powiększyć produkcję ropy naftowej w Emilji i rozwinąć ją także w obszarze Reggio i Modeny. Obecny rząd włoski żywo zajmuje się temi zagadnieniami.

Kongres francuski żeglugi wewnętrznej i regulacji wód odbędzie się w czerwcu i lipcu w Lille.

Wystawa kolonialna w Tuluzie odbędzie się w czerwcu b. r. Obejmować będzie ona produkcję krajów łacińskich i ich kolonji.

Zjazd w sprawie dyluwjum Polski. Obszerne sprawozdanie tego zjazdu (12—15 IV 1923) i wygłoszonych na nim referatów podaje „Przegląd Geograficzny“ IV, 1924, 174—187.

VI. Ekspedycje (*Expéditions*).

Europa. *Grecja.* Olimp tesalski, położony dawniej na pograniczu Grecji i Turcji, tak wówczas niedostępnym był dla nauki z powodu kwitnącego bandytyzmu (Edw. Richter 1911 długie miesiące spędził w niewoli bandytów), że szczyt jego zdobyty został dopiero 1913 przez pierwszych turystów (Baud-Bovy, Boissanas), 1920 objęty trjangułacją grecką a właściwie topograficznie zbadany dopiero przez Szwajcara Marcel Kurza (Le Mont Olympe, Paryż 1923). Kurz przeprowadził zdjęcie foto-teodolityczne, na podstawie którego stworzył mapę 1:20.000, odkrył kary lodowcowe w grupie najwyższej (Mitka 2918, Stefan 2910, Skolion 2905 m).

Azja. *Ekspedycja Stanów Zjednoczonych do Mongolji*, trzecia z rzędu, składała się z 26 członków, pod przewodnictwem Roy Chapman Andrews. Droga jej kierowała się z Kalgan ku NE do Urga, potem jednak ku W do Ektag—Ałtaju, wrócono zaś rutą bardziej południową, odbywszy drogę przeszło 5.000 km. Główny cel ekspedycji — odkrycie łączników między człowiekiem a małpami — nie powiódł się, natomiast zdobycze paleontologiczne są wprost bajeczne: wykopano 12 kompletnych szkieletów Dino-

saurów i 75 czaszek, oraz znaleziono — co należy uważać za największą zdobycz ekspedycji — 25 jaj Dinosaurów, doskonale w piasku zachowanych. Nadto narysowano cenną mapę Mongolji i zebrano liczne materiały geograficzne i geologiczne.

Ojcowie Emile Licent i Teilhard de Chardin w Kan-su (Chiny). Ojciec Licent z misji katolickiej w Chinach, założyciel i kierownik muzeum Hoang-ho Paj-ho, podróżuje od 10 lat po północnych Chinach, gromadząc olbrzymie zbiory botaniczne, zoologiczne, etnograficzne i geologiczne. W ostatniej wyprawie zbadał nad rz. Szara-osso-go nieprzerwany profil geologiczno-prehistoryczny od miocenu po neolitikum czyli od zniknięcia Dinosaurów aż po zjawienie się człowieka w różnych warstwach kulturnych.

Afganistan. Francuska ekspedycja archeologiczna pod kierunkiem Józefa Hackin, konserwatora Musée Guimet, pragnie zbadać siedziby dawnych Baktrów, uzyskawszy w tym celu zezwolenie rządu Afganistanu.

Afganistan. Udał się do tej ziemi w misji gospodarczej Dr. Emil Trinkler, geograf i geolog z Monachium, w czasie której dotarł z Turkiestanu do Herat, dalej przez wyżynę Hesaragat do Kabulu (list. 1923). Na wiosnę 1924 zbadał Hindukusz w okolicy Bamain i dolinę wyłomową Banian. W lecie i jesieni 1924 zamierza zbadać główny grzbiet Hindukuszu, zwłaszcza między przeł. Chawak i granicą Indyj.

Tybet. Śmierć gen. Pereira. W czerwcu 1923 r. wyruszył eksplorator angielski generał-brygadjer Pereira w podróż do pld.-wsch. Tybetu do źródeł wielkich rzek. Niedawno odbył on podróż do Lhassy z Pekinu i był po p. Hucu drugim europejczykiem, który dotarł do świętego miasta od strony Chin. Droga wiodła z Yunnanfon przez Likiang do Batang powoli z powodu trudności, stawianych przez władze i ludność chińską. 6 października opuścił Pereira niegościnnie Batang i dotarł do Kantse, leżącego już w Tybecie, lecz tu wyczerpany przejściami zachorował na chorobę żołądkową i umarł 20 X 1923.

Mt. Everest. Trzecia ekspedycja (1924) nie udała się. Komendant generał Bruce musiał wrócić z powodu silnej malarji, nim ekspedycja dotarła do stóp góry. Podobnie wrócił przedwcześnie z powodu choroby oficer transportowy Morris. Pozostali (10) uczestnicy, zaopatrzeni w udoskonalone aparaty do oddychania tlenem, założyli obóz w dol. Rongbuku i udeżyli na Everest tym razem od zachodu. Próba pierwsza (6—12 V) nie udała się z powodu mrozu i śniegu, podobnie druga (26 V). Przy trzeciej (ok. 6 VI) zginęli Mallory i Irvine.

Arabja. Al. Kennedy prowadzi obserwacje archeologiczne nad miastem Petra, większą część miasta odkopano.

Azja Centralna. Świeżo powrócił do Ameryki paleontolog Al. Henry F. Osborn, uczestnik trzeciej wyprawy centralno-azjatyckiej. Bogate zbiory paleontologiczne, między innymi szkielety dinosaurów złożył w Muzeum Przyrodniczym w New Yorku.

Azja pld.-wsch. Zoologiczną wyprawę w płnc., górzystą część Sjamu przedsięwzięło z końcem 1923 roku amerykańskie Muzeum z M. A. Vernayem na czele.

Mała Azja, ekspedycja włoska. Prof. Desio i de Stefani, poparci przez Rząd i liczne instytucje naukowe, przeprowadzili 1922 i 1923 badania naukowe (kartograficzne, geologiczne i ekonomiczne) w Dodekanezie (na wyspach Kasteloryzo, Tilos, Symi, Leros, Patmos, Lipso, Archi, Kalymno).

Okres polodowcowy w środkowej Rosji. V. V. Stapiński (Izwiestja Inst. Geogr. Petersburg 1922) dochodzi na podstawie badań ornitologicznych do wniosku, że w środkowej Rosji w okresie polodowcowym rozróżnić należy następujące etapy: 1) arktycznego jeziora i tundry, 2) krainy parkowej (las i łąki), 3) pustyni-stepu, 4) lasu i stepu, 5) lasu tajgi.

Afryka. Podróż transsaharska kapitana Augiéras. Znany podróżnik francuski przeciął całą zachodnią Saharę od Colomb (na pograniczu Algieru i Marokka) do Boghe (nad Senegalem) w drodze 4.500 km, odbytej w 159 dniach. Dotykał przytem niezwydane dotąd okolice. Najważniejszym owocem ekspedycji, przeprowadzonej z powodu braku wody pośpiesznie, jest mapa zachodniej Sahary 1 : 2.000.000.

Tunizja. Sieć meteorologiczna. Kapitan Jury, szef służby meteorologicznej w Maroku, przybył do Tunizji celem nawiązania sieci meteorologicznej całej Afryki północnej.

Marok. Dollfus i Lionville rozpoczęli badania nad konstrukcją mapy rybackiej zachodnich wybrzeży Maroka. Okazało się przytem, że jest tu niemało ławic, obfitujących w ryby na przeciąg całego roku, jak koło Fedala, między przyl. Spartel i Mazagan. Fedala, zdaje się, rozwinie się na wielki port rybacki, skoro Rząd francuski, opierając się na zapoczątkowanych obecnie badaniach naukowych, ochroni obszary rybackie Maroka.

Afrykę Wschodnią zwiedzała dla celów muzealnych wielka ekspedycja anglo-amerykańska (Collins Barns Central African Expedition) i zwiedziła w ostatnich miesiącach Suez, Port Sudan, Aden, Mombassa, Tanga, Zanzibar, Dar-es-Salaam.

Ossendowski w Afryce. Na początku lipca b. r. udaje się prof. Wyższej Szkoły Wojskowej w Warszawie, dr. A. Ossendowski, na wyprawę do Afryki północnej. Podróż swą rozpoczyna od wysp Kanaryjskich, skąd zdążać będzie następnie przez południowe, mniej znane części Maroka hiszpańskiego i francuskiego do Algieru. Stamtąd, omijając Trypolis, uda się prof. Ossendowski do Egiptu, gdzie, posuwając się wzdłuż Nilu, ma zamiar dotrzeć do Victoria Nianza. Wyprawa jest subwencjonowana przez Amerykanów i obliczona na 4 miesiące.

Eritrea. Ekspedycja Corni, Calciati i Bracciani przez półn. Eritrę (1922/23) wzbogaciła nie mało nasze wiadomości topograf., geolog. i etnolog. tego obszaru, tak ubogiego i częstymi napadami Abisyńczyków niepokozonego.

Ekspedycja Forbes. Ekspedycja francuska dla gromadzenia materiałów etnograficznych i zoologicznych w centralnej Afryce, zorganizowana za inicjatywą Instytutu kolonialnego francuskiego, a prowadzona przez braci Gerrit i Malcon Forbes oraz Bell, zdołała w zwykłych samochodach szczęśliwie przebyć drogę Kano (Nigeria)—Kamerun—Cad—Darfur (Sudan).

Zdobycie szczytu Sekerr w kolonji Kenja. Mała ekspedycja, prowadzona przez J. Hamilton-Ross i jego żonę, zdołała wejść 26 II 1923 na szczyt Sekerr (przeszło 3600 m), kulminację systemu Szeromongi, 110 km ku NE od Elgon. Po drodze na szczyt, złożony z łupków amfibolitowych, czyniono przede wszystkim obserwacje geobotaniczne.

Ameryka północna. *Ekspedycje Sekcji antropologicznej Muzeum Narodowego w Kanadzie 1922.* Z ramienia Muzeum badali: M. E. Sapir język Indjan Sarcee w Sarcee Reserve blisko Calgary, Alberta, H. I. Smith wykopaliska Indjan Bella Coola i Carrier, blisko Vancouver (m. i. petroglify i kjökkenmødingery indjańskie); M. Wintenberg prowadził 1922/23 wykopaliska w Lawsonfarm niedaleko London, Ontario, F. W. Wangh pracował wśród Eskimosów Labradoru, C. M. Barbeau śledził za folklorem francuskim w hrabstwach Gaspé i Bonaventure (Ontario), zaś T. F. Mc Illwraith badał życie religijne i społeczne Indjan Bella Coola.

San Salvador. Ekspedycję antropologiczną przeprowadza tu z ramienia Museum of the American Indian w N. Yorku S. K. Lothrop.

Panama. 12 I 1924 wyruszyła ekspedycja Amerykańskiego Muzeum Narodowego do Panamy. Na czele stoi Richard O. Marsh, udział biorą antropolog John L. Baer, geolog Fairfield i ichtjolog Dr. C. Breder. Badania skierowuje się przede wszystkim do szczepu blond Indjan, o których donoszą z doliny Chucunaque, a dalej obejmą całą republikę. Ekspedycji będzie towarzyszył oddział topografów oraz aeroplanów.

Wyspy Kei. Dr. Mortensen odkrył w towarzystwie Dr. Boschma i Siebersa w czasie ekspedycji do archipelagu Kei głębokowodną faunę na morzu płytkiem (2—300 m) na NW małej wyspy Doe Roa i prawdopodobnie między Małym Kei i Tajando. Bliższych wyjaśnień brak dotąd.

Ameryka Południowa. *Maull w Brazylii.* W listopadzie 1923 wrócił z 5 miesięcznej podróży naukowej do środkowej Brazylii prof. Otto Maull z Frankfurtu. Zapoznał się z obszarem środkowych Minas Geraes aż po San Francisco, dalej krain górskich Ouro Preto i Diamantina, wreszcie przeciął środkowy obszar Ameryki południowej na linii Sao Paulo —Parana—Matto Grosso—Corumba—Porto Suarez (Boliwja). Prof. Maull czynił głównie obserwacje geomorfologiczne, fitogeograficzne (granica lasów) i antropogeograficzne (obszar kulturowy, Niemczyzna w Brazylii).

Lopes Raymundo w Brazylii. Młody prehistoryk odkrył po czteroletnich żmudnych, ale starannych badaniach bardzo stare osady jeziorne (palafityczne) w jez. Cajary, 60 km od Sao Luis, stolicy brazylijskiego stanu Maranhao. Chodzi prawdopodobnie o szczątki najstarszego osadnictwa amerykańskiego i badania Lopesa rzucają prawdopodobnie dużo światła na okres w prehistorji Ameryki, najmniej zbadany.

Ekspedycja Mulforda do basenu Amazonki. Laboratorjum Mulford i S-ka wysłało w 1921 r. biologiczną ekspedycję do Centralnej Brazyliji i Boliwji z Dr. H. Rusby na czele. Prócz cennych materiałów biologicznych odkryto prawdziwe, dotąd nieznané źródło rz. Rio Grande.

Źródła Orinoco. Niemiecki etnolog Koch-Grünberg i amerykański podróżnik Hamilton Rice rozpoczęli (VI 1924) ekspedycję dla stwierdzenia źródeł Orinoco, dotąd nieznanych. Ekspedycja główna podchodzi od Amazonki wzdłuż Rio Negro, Rio Branco, Rio Uraricuera, ekspedycja pomocnicza zaś od strony Orinoco. Ekspedycja jest znakomicie wyekwipowana (radjostacje, hydroplany).

Kraje polarne. *Dr. Trumann Michelson* przeprowadził badania antropologiczne i językowe wśród ludności Labradoru, wśród której stwierdził typy bardzo różnorodne. Jeden z nich odbiega zarówno od Eskimosów, jak od Indian Nas-capi.

Koch w Grenlandji 1920—1923. Główne wyniki ekspedycji „jubileuszowej” są (Geogr. Tidskr. 1924, str. 5): 1922. Kartograficzne zdjęcie wybrzeża płn.-zach. Grenlandji od 78°—82° N; oraz Inglesfieldsländ'u, zabezpieczenie dawniejszych zbiorów geologicznych i poczynienie nowej znacznej kolekcji kambryjskiej. 1923. Roboty były utrudnione wskutek strasznej epidemji grypowej wśród Polareskimosów, braku zwierząt pociągowych, niepogody. Na wiosnę przeprowadzono zdjęcie kartograficzne wybrzeży Grenlandji półn. i ojczyzny Eskimosów podbiegunowych. Na r. 1924 przygotowuje dalszą wyprawę kartograficzną.

Grenlandja. Wrócił w jesieni 1923 do Kopenhagi P. Matthiassen, członek V ekspedycji Thule Rasmussena, który badał północny kraj Baffina. Przywiózł materiał etnograficzny po wymarłym 1902 plemieniu prymitywnych Eskimosów na wyspie Southampton. Kultura tego plemienia podobna była do Eskimosów polarnych z przyl. York w półn. Grenlandji. Dwaj inni członkowie ekspedycji, Freuchen i Bangsted, bawili w kwaterze głównej ekspedycji na wyspie Duńskiej, sam Rasmussen posuwał się zaś wzdłuż wybrzeża północnego Ameryki.

Okolice polarne Ameryki. Rząd Stanów Zjednoczonych przeznaczył sumę 100.000 dolarów na poznanie okolic arktycznych i skartografowanie Alaski. Obie prace mają być wstępem do przyłączenia okolic arktycznych, cennego obszaru łowieckiego, do Stanów. Przeciw tym planom wniósł energiczny protest Rząd Kanady.

Biegun północny. Dr. Nansen i awiator Rossinaky opuszczą Moskwę w lipcu na pokładzie samolotu, by drogą powietrzną zdobyć biegun północny.

Amundsen czuwa obecnie w Pizie nad konstrukcją dwu samolotów, przy pomocy których pragnie w bież. roku zbadać komunikację powietrzną między Spitzbergiem i Alaską, a więc na przestrzeni 1½ milj. km².

Oceany. *Ekspedycja światowa francuska.* Dla celów podtrzymania wielkiego ducha w marynarce francuskiej, demonstracji sił francuskich na szerokich oceanach, dodania otuchy kolonjom francuskim przez okazanie zwycięskiej trikolory na wybrzeżach wszystkich mórz, wreszcie dla przeprowadzenia studjów ekonomicznych, lotna grupa krążowników francuskich pod kierownictwem admirała Gilly wyruszyła 12 X 1922 z Brestu w podróż światową. Itinerarjum obejmowało: Bizertę (18—21 X), Port Said (25—27 X), Dżibuti (2—8 XI), Madagaskar (15—27 XI), Réunion (29 XI—5 XII), Freemantle, Melbourne, Sydney (18 XII 1922—11 I 1923), Nowa Zelandja (16—31 I), Numéa (4—14 II), Japonja (3—29 III), Szang-haj (31 III—10 IV), Hongkong (14—18 IV), Indochiny francuskie (20 IV—11 V) i z powrotem przez Bangkok, Singapore, Colombo (28 V—4 VI) do Tulonu (11 VII 1923). Sprawozdanie z tej wyprawy znajdujemy w La G. 1924, 459—479.

Wyprawa francuska do wysp Kerguelen, która wyruszyła 1923 r. pod kier. Peau, poddyrektora Muzeum w Havre, wróciła 30 III do Capetown i jest w powrotnej drodze do Havre'u.

Ponowna ekspedycja „Pourquoi pas?“. Znakomity okręt badawczy „Pourquoi pas?“ uda się temi dniami pod komendą Charcot'a na wyprawę oceanograficzną, geologiczną i meteorologiczną. Najsamprzód zwiedzi wyspy Feroë, potem zbada stosunki geologiczne dna morskiego w La Manche, potem objedzie wybrzeża Atlantyku, wreszcie zastanowi się nad pytaniem, jak w przyszłości najlepiej będzie można przesyłać radiotelegramy meteorologiczne poprzez ocean.

Ekspedycja St. Georges. Francuska Association des Recherches Scientifiques wysyła okręt „Saint Georges“ z wielkim sztabem uczonych na pokładzie na wody Pacyfiku celem odkrycia w okolicy wysp Kokosowych „skarbu“, ukrytego przez piratów peruwjańskich. Przy tej sposobności będą przeprowadzone badania etnograficzne i przyrodnicze. Okręt udaje się przez Kanary i Panamę wprzód do Tahiti, potem do wysp Marquesas, wreszcie do Kokosowych.

VII. Wiadomości drobne (*Informations courantes*).

Europa. Litwa, spis ludności 1923 (według Statistikos Biuletėnis, 1923). Powiaty: Birze-Pozwol (Birzai-Pasvalys) 112.041 (stolica 5255), Kiejdany (Kėdainiai) 85 567 (7395), Kowno (Kaunas) 99 337 (91.936), Marjampol (Marjampoles) 98.143 (9394), Murawjowo (Mazeikiai) 70.216 (4577), Nowy Aleksandrowsk (Ezerėnai Zarasai) 42.437 (:658), Olita (Alytus) 109.148 (6541), Poniewież (Panevėzys) 117.673 (18.846), Rakiszki (Rokiskis) 81.882 (4229), Rosienie (Raseiniai) 107.084 (5276), Kretinga 92.517 (4013), Szaki (Sakiai) 66.522 (2037), Szawle (Siauliai) 173.148 (21.240), Sejny (Seinai) 38.521, Taurogi (Taurage) 112.010 (5454), Telsze (Telsiai) 81.409 (4502), Troki (Traku) 77 632, Wilkomierz (Ukmerge) 115.470 (10.599), Uciana (Utena) 108.285 (4892), Wyłkowyski (Vilkaviškis) 79.510 (7147), razem Litwa ma zaludnienia 2,012.173 osób Z miast niepowiatowych mają: Jurborg (Jurbarkas) 4332, Gargzdai 2151, Janów (Jonawa) 4381, Kalwarja (Kalvarija) 4425, Kibarty (Kybartai) 6187, Kupiszki (Kupiškis) 2644, Płungiany (Plunge) 4171, Pozwol (Pasvalys) 2125, Preny (Priėnai) 3225, Szadow (Šėduva) 3185, Szkudy (Skuodas) 3631, Wierzbołów (Virbališ) 3983 mieszkańców.

Francja. Poszukiwania za pokładami nafty czynione są w czterech okolicach: w rowie podpirenejskim, w Alpach Delfinatu i w Sabaudji, w Bugey i w Limagne. O tych ostatnich, prowadzonych przez władze państwowe, donosi Levainville w La Geogr. 1924, 440, że głębokie wiercenie w Macholles (1164 m) odkryło kilka warstw gazów palnych i dało znaczne ilości oleju skalnego. Wiercenie w Martres d'Artiere (415 m) spowodowało utworzenie się geysiru, którego siłą motoryczną jest bezwodnik węglowy. Te i inne wiercenia przekonały o podobieństwie warstw przebitych z pokładami naftonośnymi Meksyku i stąd nadzieja uruchomienia własnego przemysłu naftowego, ale i ciekawe wnioski co do związku losów pokładów naftowych we Francji i centralno-francuskiego wulkanizmu.

Granica jugosłowiańsko-rumuńska w Banacie, uregulowana ostatecznie 24 XI. 1923 w Belgradzie, oddaje miejscowości MODOCH, Pardagnea, Szurjan, Weliki, Gaj i Kriva Bara Jugosławji; zaś Yam, Jombol, Czorda, Stara Beba i Pusta Keresztur Rumunji. Nadto z wysp Dunajskich Ogradina i Plewiczewica przypadły Serbji, Moldawsko zaś Rumunji.

Kraków. Wystawa „Krajobraz Polski“ odbyła się w marcu w Tow. Przyj. Sztuk Pięknych za inicjatywą Kuratorium Okr. Szkoln. w Krakowie dla zbliżenia sztuki i nauczyciela. Szczegółowiej omówił tę wystawę w Czas. Geogr. (1924, II, 110,2) Ludwik Leszko, wychodząc z założenia „że w rzadko której nauce schodzi się tak blisko, jak w geografji, malarz-pejzażysta i nauczyciel“. Z jednej strony przypomina, że geograf na każdym kroku odwołać się winien do pełnego intuicyjnej treści obrazu dobrego pejzażysty, z drugiej też, „że malarz krajobrazu nie może być obojętnym“.

Ojców. Przeciw eksploatacji przemysłowej jaskiń Ojcowa i okolicy. Przyr. i Tech. 1924 (6). Doskonali rzuł oka na przebieg walki między przyrodnikami i archeologami, dążącymi do ochrony jaskiń Ojcowskich a „Tepege“, które chce pokłady jaskiniowe wyzyskać dla uruchomienia przemysłu nawozowego.

Lotnictwo. Podajemy poniżej za czasopismem niemieckim („Zeitschrift für Geopolitik“ 1924, z. 4, str. 222) zestawienie czasowe komunikacji drogą lądową i powietrzną na przestrzeniach:

	droga lądowa	droga powietrzna	oszczędność na czasie
Londyn — Chrystjania	ok. 55 godz.	ok. 27 godz.	1 dzień 4 g.
„ — Moskwa	„ 92 „	„ 35 „	2 dni 9 „
„ — Teheran	„ 270 „	„ 74 „	8 „ 4 „
Lizbona — Leningród	„ 130 „	„ 56 „	3 „ 2 „
„ — Braita	„ 130 „	„ 40 „	3 „ 18 „
Bordeaux — Konstantynopol	„ 94 „	„ 42 „	2 „ 4 „
„ — „ „	„ 68 „	„ 28 „	1 dzień 16 „

Szwecja. Towarzystwo Turystyczne szwedzkie przystąpiło do wydania atlasu Szwecji w 19-tu mapach. Część pierwsza atlasu, zawierająca 9¹/₂ odcinków, ukazała się w druku. Mapy są w podziałce 1:1,000,000. Za podstawę posłużyła im szwedzka mapa sztabowa, jako pierwszy przyjęto południk sztokholmski. W opracowywaniu atlasu uczestniczy 2 tysiące korespondentów, którym rozesłano kwestionariusze co do poszczególnych miejscowości.

Norwegja. Ukazał się atlas geograficzno-ekonomiczny Norwegji. Obejmuje 36 map głównych i 36 pobocznych. Zawiera między innymi mapę, przedstawiającą obszar połowu ryb między Norwegją a Grenlandją (w podziałce 1:8,000,000) i podaje zarazem wskazówki co do odmian ryb, jakie na tym obszarze występują. Mapa, przedstawiająca obszar leśny Norwegji (w podziałce 1:2,000,000), oznacza osobnymi barwami lasy szpilkowe, pustkowie i obszary uprawne. Bardzo starannie wykonana jest mapa geologiczna i mapa ludnościowa, w której użyta jest dla oznaczenia gęstości zaludnienia skala barw tęczy. Interesująca jest mapa opadów atmosferycznych (w podziałce 1:4,000,000). Mapa stosunków rolniczych (w podziałce 1:2,000,000) dostarcza danych co do obszarów uprawionych, pastwisk, obszarów, nadających się do uprawy i rozmieszczenia szkół rolniczych. W tekście atlasu podane jest rozmieszczenie urzędów pocztowych, telegraficznych i telefonicznych. Są oznaczone koleje, drogi i stacje połowu ryb.

Norwegja. Nowa linja kolejowa została otwarta w Norwegji z końcem 1923. Prowadzi ona z Krystjanji przez Otto do Stören i tu łączy się z dawną linją Krystjanja—Trondheim. Celem nowej linji jest odciążenie tej ostatniej przez utworzenie drugiego połączenia między Norwegją Wschodnią a Zachodnią.

Holandja. Odkrycia pokładów węgla w Holandji dokonano na granicy Westfalji koło Winterswijk w głębokości 1287 m. Węgiel występuje w 7 pokładach, z których jeden ma 1 m 70 cm grubosci.

Unifikacja kartografji rządowej w Niemczech. Na posiedzeniach utworzonej dla Rzeszy Niemieckiej w r. 1921 jednolitej Rady Mierniczej, odbytych w kwietniu 1922 w Berlinie, a w maju 1923 w Kassel, ustalono następujące zasady, które dla nas z wielu względów są niezmiernie interesujące:

Wszystkie rządowe prace geodezyjne w Niemczech będą zgodnie odnoszone do elipsoidu referencyjnego Bessela, jako najbardziej w Europie środkowej zbliżonego do geoidu; pomiary długościowe zaś opierać się będą odtąd we wszystkich państwach Rzeszy na metrze międzynarodowym, pomiary triangulacyjne mają być nawiązane do wieży obserwacyjnej na Telegraphenberg koło Poczdamu (szer. = 52°22' 53,9559", dług. = 13°41,1358"), przyczem miarodajnym będzie odtąd w Niemczech południk zerowy Greenwich. Poszczególne systemy trójkątów będą związane, wyniki wszystkich triangulacji zebrane w jednolitym systemie współrzędnych. Podobnie mapy topograficzne całych Niemiec będą jednolicie ograniczone i numerowane, otrzymają wspólną sieć współrzędnych systemu Gauss-Krüger. Wreszcie zarówno traktowanie punktów trygonometrycznych, jak i całej symboliki znaków kartograficznych ma być we wszystkich mapach o podziałce większej od 1:100,000, względnie 1:50,000 jednolitem we wszystkich państwach Rzeszy. Na marginesie map będzie podane nie tylko objaśnienie ważniejszych znaków, ale i zбочnienie igły magnesowej. Na końcu wystąpiono z życzeniem opracowania jednolitej „mapy Niemiec“ 1:50,000 z warstwicami oraz — choć to rzecz dalsza — jednolitej mapy podstawowej topograficznej o podziałce 1:5,000.

Połączenie lotnicze Berlin—Gdańsk—Królewiec. Gdański Aero-Lloyd wprowadził komunikację lotniczą Berlin—Gdańsk—Królewiec, w Berlinie istnieje dobre połączenie z Hamburgiem i Bremą w komunikacji powietrznej z Kopenhagą, przez Hannover zaś z Amsterdamem, Rotterdamem i Londynem. Linja Gdańsk—Królewiec posiada połączenie z linją do Moskwy. Odloty do Berlina i Królewca odbywają się codziennie.

Austrja. Według przeprowadzonego d. 7 III 1923 roku spisu ludności w Rzeczyposp. austriackiej — wykazują poszczególne kraje związkowe i miasta niżej podane stany ludności:

Wieden	1863783	Tyrol	313699	Wiener Neustadt	36935
Burgenland	286299	Przedarulanja	139968	St. Pölten	31626
Austria Dolna	1478697	Graz	152731	Celowiec	27423
Górna	873702	Linz	101347	Baden	22181
Solnogród	222731	Innsbruck	56365	Steyer	22123
Styrja	977350	Solnogród	37821	Villach	22063
Karyntia	370420				

6526649 mieszkańców wynosi ludność całej Rzeczypospolitej.

Jugosławja. Ruch morski w tym kraju ma budzić liga żegluga morskiej „Jadranska Straza“ i muzeum morskie, założone w Splicie.

Florencja. Włoski Wojskowy Instytut Geograficzny rozwija żywą działalność, usiłuje połączyć sieć triangulacyjną Sardynji z siecią Ligurji przez wysepkę Gorgone; przeprowadza także pomiary topograficzne w Trypolitanji i Cyrenaice; wykonał zamierzony program prac niwelacyjnych w dolinie Padu i przeprowadza podobne prace w prowincji Basilicata.

Możliwość kolonizacji japońskiej we Włoszech. W Rivista d'Italia Nr. XI z r. 1923 podaje kapitan fregaty Fenzi, włoski attaché marynarki w Tokio, informację, że zdaniem wielu osób miarodajnych w Japonji już w najbliższej przyszłości przyjdzie do zawarcia między Japonją a Włochami układu handlowego, który odda znaczną część handlu między Dalekim Wschodem a Europą w ręce osobnego towarzystwa włosko-japońskiego. Autor entuzjazmuje się tym pomysłem i rozważa jego możliwości, zastanawiając się nad przeszkodami, jakie trzeba będzie przewyżyć, głównie ze strony francuskiej i angielskiej. Rozważa możliwość japońskiej kolonizacji handlowej i rybackiej w Libji i na opuszczonych i malarycznych wybrzeżach Sardynji. Sądzi, że w Cyrenaice możnaby nawet dopuścić do osadnictwa rolniczego i przemysłowego Japończyków, którzy są narodem proletarijuszów, podobnie jak Włosi, i mają również prawo do istnienia. W ten sposób możnaby rozwiązać zagadnienie emigracji japońskiej, której stawiają przeszkody Rosjanie w Syberji, Anglicy w Australji i Stany Zjednoczone w Ameryce.

Ludność Hiszpanji. Instytut geograficzny i statystyczny w Hiszpanji opublikował wyniki spisu z 31 XII 1920. Ludność Hiszpanji wynosi 21,338.000. W r. 1910 liczyła Hiszpanja 19,951.000, a więc należała Hiszpanja do nielicznych krajów, wykazujących przyrost 7% na ostatnie dziesięciolecie. Silniejszym o wiele był przyrost naturalny: przez wojnę emigrowało w latach 1910—1914 średnio 200.000 ludzi rocznie. Równocześnie wewnątrz Hiszpanji odbywają się stale przesunięcia ludności z obszarów rolniczych do przemysłowych i handlowych, oraz ze wsi do miast. Największy przyrost z miast wykazują dwa największe miasta, Madryt (25%) i Barcelona (21%), tak, iż stolica Hiszpanji liczy obecnie 751.000 mieszkańców.

Madryt. Czterechsetną rocznicę wyprawy Magellana uczcili wspólnie Hiszpanie i Holendrzy. Na uroczystym posiedzeniu Królewskiego Towarzystwa Geograficznego w Madrycie, odbytem 27 kwietnia 1922, przyjęto delegację holenderskiego komitetu, zawiązanego ku uczczeniu rocznicy Magellana w Amsterdamie i sławiono pamięć żeglarzy hiszpańskich i holenderskich, którzy niegdyś wspólnie brali udział w wyprawie. Osobna publikacja, wydana przez Królewskie Towarzystwo Geograficzne w Madrycie, podaje treść przemówień, wygłoszonych przez przedstawicieli obu narodów, barwną odbitkę obrazu Johna Ruysa, malarza holenderskiego, przedstawiającego chwilę wyruszenia floty Magellana, i zawiera prócz tego podobizny członków delegacji holenderskiej.

Wydano z tej okazji także kilka pamiętników geograficznych z XVI w. Jest to przedewszystkiem spoczywający dotąd w rękopisie, przez samego Magellana ułożony opis krajów, które odwiedził w czasie swojej podróży, następnie opis odkrycia cieśniny Magellana, który pozostawił Gines de Mafra, pilot, biorący udział w wyprawie, i krótki opis Japonji nieznanego autora, również z XVI wieku.

Rzeczp. Dagestan zwiększona. Centralny Komitet Wykonawczy w Rosji przydzielił obwód Atczikulak, dotąd należący do gub. Terek, w skład republiki Dagestańskiej.

Rosja. Według Rado (Zft. Ges. Erdk. Berlin 1924, 58/60, 151/2) nowsze próby terytorjalnych ugrupowań, które mają utworzyć równocześnie jednostki gospodarcze, obejmują: 1) Terytorjum Uralu, złożone z gub. Perm, Jekaterynburg, Czelabiński i Tjumen, 2) Auton. obszar Karabach z stolicą Stepan-Kend (dotąd Chan-Kendy) koło Szuszy (Aserbejdżan), 3) Auton. republ. mongoł-burjacką (stolica Werchne-Udiński), 4) Aut. rep. Dalekiego Wschodu (stolicę przeniesiono z Czity do Chabarowska), obejm. Transbajkalję, prow. Nadamurską, Prziampur (nadbrzeże pacyficzne z Władywostokiem) i Kamczatkę, 5) Rozszerzenie Białorusi przez przyłączenie białoruskich obszarów gub. Homel, Smoleńsk, Witebsk, 6) Rozszerzenie komuny robotn. niemieckiej przez włączenie wysp rosyjskich z 20.000 na 28.000 km² z przekształceniem jej na „Auton. socj. sowj. republ. Niemców Nadwołżańskich“.

Kolonizacja żydowska w Rosji. W obawie przed wybuchami antysemityzmu i ich skutkami Abram Bragin (organizator niedawnej wystawy rolniczej w Moskwie) wystąpił pod adresem sowietów z następującym memorandumem: oddać żydom na akcję kolonizatorską północny Krym i sąsiednie powiaty ukraińskie, przyczem włączonoby do tego obszaru centra żydowskie: Odessę, Cherson, Nikołajew i t. d. Na tym obszarze, na którym mieszka już obecnie 1 milion żydów, oddanoby im do dyspozycji dla celów kolonizatorskich 14 milj. dziesięcin. Po kilku latach, w miarę silnego rozwoju tej kolonizacji rolnej, obszar ten otrzymałby swą autonomję, własny rząd i niezależną administrację.

Projekt złożony był w styczniu. Rząd powołał osobną komisję dla zbadania go. Niektórzy wpływowi funkcjonariusze sowieccy okazują się projektowi przychylni. Należy oczekiwać dobrego rozwoju tej kwestji.

Azja. Cyganie. Migracje cyganów przedstawiają się na podstawie analizy ich djałektów, jak następuje (J. Sampson). Przedewszystkiem należy rozróżnić grupę wschodnią i zachodnią, na które podzielili się cyganie — nadchodzący z Indyj — w Persji przed X w. Po pewnym czasie jedna grupa (Ben) wywędrowała do Syrii i dała początek dzisiejszym odłomom: Nawar w Palestynie, Kurbat w Syrii, Karaczi w dzisiejszej Persji i Transkaukazji oraz Helebi w Egipcie. Druga grupa, Phen, przeszła przez Armenję do Grecji, doszła do Pelloponnezu pod koniec XI w. i stąd rozeszła się około 1440 po Europie.

Nowa wyspa wulkaniczna na morzu Południowo-Chińskiem pojawiła się — widocznie w związku z procesem, sygnalizowanym w „Wiadom. Geogr.“ już w r. 1923. — Mianowicie 9 II 1923 nadeszło do Saigon radio, że kapitan okrętu Yacox zauważył w okolicy Singapora w miejscu, którego pozycja geograficzna nie jest jeszcze ściśle wyznaczona, silne wzburzenia morza, liczne po nim pływające materjały, wreszcie wynurzającą się z morza ciemną masę około 300 m wysoką, 5—6 km szeroką. Wyspa ta otrzymała nazwę Tagara.

Aerofotogrammetrja w Syrii. Francuzi przeprowadzają na rachunek Stanów Zjednoczonych w Syrii w bardzo szybkim tempie zdjęcia aerofotogrammetryczne ich Lewanty. W r. 1923 dokończono zdjęcia niziny Akkar (40 km NE Tripoli); składa się z 480 zdjęć fotograficznych i pokrywa przestrzeń 20.000 ha. W r. 1924 rozpoczyna się prace aerofotogrammetryczne celem stworzenia mapy katastralnej.

Gospodarcze wyzyskanie Palestyny. Rząd angielski zamierza wyzyskać bogactwa naturalne Palestyny i przystępuje w tym celu do rozszerzenia dwóch jej portów, Jaffy i Haify. Towarzystwo Standard Oil Company, które już przed wojną miało od rządu tureckiego pozwolenie na poszukiwanie źródeł naftowych w obszarach na południe od morza Martwego, dostało obecnie pozwolenie na prowadzenie poszukiwań na całym obszarze Palestyny. Istnieją projekty wyzyskania wielkich sił wodnych Palestyny do celów nawodnienia i przemysłowych na wzór Egiptu.

Jemen. Wpływ francuski. Francuzi czynią wielkie wysiłki, by uregulować swe wpływy naukowe i polityczne w Jemenie. Wystąpi już w r. 1922 ekspedycję ekonomiczną pod kier. Cherrau, później misję polityczną Sicard

do imama Jemenu, obecnie wróciła ekspedycja druga Cherruau, 1922/23, która była poświęcona badaniom nad pokładami kruszczośnemi (Lamarc, przewodn. franc. Twa Geolog.) i naftonośnemi (Amerykanie Fred Ely i Mac Govern z ramienia Standard Oil Company).

Odnowienie kolei Hedžas. Kolej hedżaska, łącząca Damaszek z Medyną i wybudowana w r. 1908, a zniszczona przez powstańców arabskich w czasie wielkiej wojny, teraz dopiero została odbudowana i oddana do użytku publicznego.

Roboty wodne w Iraku. Jak wszędzie w krajach gorących, Anglicy w Iraku przygotowują olbrzymie roboty wodne. Przedewszystkiem godnym uwagi jest projekt barużu w Dżebel Hamrin w dorzeczu Diale. Utworzy on sztuczne jezioro o pow. 400 mil kwadr. i nawodni $1\frac{1}{2}$ milj. acres, doskonałych pod uprawę bawełny. Przy pomocy pomp pragną też umożliwić uprawę bawełny na lewym brzegu Eufratu powyżej Hillah, wreszcie rozpatrują możliwość wybudowania wielkiego barużu w Feludja.

Indje. Wielkie dzieło irygacyjne rozpoczęli Anglicy budować od jesieni 1923 nad Sudanem pod miastem Sukkur dla nawodnienia 5 mil. acres ziemi, dziś pustynnej. Dzieło — obliczone na 12 milj. ft. szter. — ma pod względem wymiarów przewyższać sławne urządzenia pod Assuan.

Aerolinje w Chinach. Grupa osobistości chińskich i amerykańskich zakłada linje samolotowe, pocztowe i pasażerskie w północnych Chinach. Jedna linja łączyłaby Peking, Kalga i Udda przez pustynię Gobi (lot^o 12 godzin). Druga linja ma połączyć Woosnuy (koło Szang-haj) przez Han-kau z Cheng (stolica prow. Tse-czuan).

Japońskie trzęsienie. Znaczne zmiany dna morskiego wskutek trzęsienia japońskiego z 1 IX 1923 opisuje Geogr. Journ. 1924 (3). Mapa tam podana, oparta na japońskich pomiarach, wykazuje 3 małe obszary dźwignięć (o 96, 113 i 135 fathom), jedną wielką zapadlinę w zach. części zatoki Sagami (—63 fathom); jeszcze dalej ku zachodowi stwierdzono nawet zapadlinę —259 fathom. W przeciwieństwie do tych wielkich zmian dna morskiego, wybrzeże doznało dźwignięcia tylko do 8,4 stóp, obniżenia do 1,5 stóp.

Afryka. Nowa granica między Francją a Włochami w Saharze. Na podstawie traktatu Londyńskiego (26 IV 1915) domagały się Włochy rekompensat od Francji i Anglii, które powiększyły swój obszar kolonialny po wojnie kosztem Niemców. To prawo Włoch uznała Rada Najwyższa rozstrzygnięciem z 7 V 1919 i na tej podstawie Włochy uzyskały obecnie uregulowanie granicy w Saharze wobec Francji, w Ruanda wobec Anglii. Dawna granica francusko-turecka, usta ona między Francją a Trypolitanją jeszcze 19 V 1910 i pozostawiająca oazę Ghadames w rękach wówczas tureckich, obecnie włoskich, pozostaje niezmienioną. Odtąd granica uproszczona została na korzyść Włoch tak, że weszły w posiadanie drogi karawanowej Ghadames, Daia-Zairat, Hassi-el-Misselan, Inchoartan, Titagsin do Rhat oraz drogi jeszcze 80 km dalej na zachód położonej: Aussegdim, Tarat, Tarz-Ulli. Dalsza granica przez Rhat do Tiumo będzie tak prowadzoną, by Włochy otrzymały dobrą komunikację do tych miejscowości.

Sprawa Ruandy między Belgią a Anglią. Liga narodów powierzyła (7 V 1919) mandat administrowania dawną kolonią niemiecką Afryki Wschodniej Anglii, która jednak równocześnie (Konwencja Orts-Milner'a 30 V 1919) odstąpiła część tego mandatu (Urundi i Ruanda) Belgii. Po pewnych wahanich, które wynikały z jednej strony z usiłowań Anglii zatrzymania pasu, przez który przejszć ma kolej Kap-Kairo na odcinku jez. Tanganika-Uganda, z drugiej strony stąd, że wskutek tych usiłowań rozbiorowi uległo królestwo Musinga, pozostawiono całość spornych ziem Belgii. Granica angielsko-belgijska przebiega więc definitywnie (3 VIII 1923) doliną Kagery z Ugandy aż po granicę zachodnią Bugufi, dalej tążę granicą oraz granicą zachodnią Urundi do jez. Tanganiki.

Mapa geologiczna Tunizji. Francja przystępuje do wydania prowizorycznej mapy geologicznej Tunizji między morzem a stokami pod kierunkiem dyrektora Państw. Zakładów Geologiczn. Pierre Termier w podziacie

1:200.000. Pierwsze dwie mapy Gafsa i Bizerta ukazały się, dalsze 6 są w przygotowaniu, ogólny zbiór obejmie 24 map.

Tanger. Na podstawie umowy między Anglią, Francją i Hiszpanją Tanger przestał być międzynarodowym i przeszedł w posiadanie Francuzów, z tem, że nie może być fortyfikowanym i w razie konfliktu wojennego pozostaje neutralnym.

Mapa geologiczna Półn. Afryki. Generał-gubernatorstwo Algieru przystąpi do publikacji atlasu Algieru i Tunisu. Jako pierwsza mapa wyszła karta geologiczna o podziałce 1:1.500.000, opracowana przez M. Fiszera i M. A. Bernarda.

Droga automobilowa w Afryce Środkowej Angielskiej ma być w najkrótszym czasie zorganizowana przez zarząd Sudanu, Ugandy i Kenji. Ma ona łączyć Gondokoro nad Nilem z Nairobi w byłej Afryce pód.-wsch. niemieckiej w ciągu 4 dni, skracając drogę z Kairu do dni 14.

Aerolinja Toulouse-Dakar. Francuzi zorganizowali regularną służbę lotniczą pocztową z Tuluzy przez Casablanca, Agadir, Rio de Oro, Port Étienne, Port Louis do Dakaru w Franc. Afr. Zach.

Aerolinja San Sebastian (przez Sevilla) na wyspy Kanarskie zorganizował rząd hiszpański dla próby.

Kolej Transsaharska według decyzji franc. Komisji naukowej prowadzić będzie: z Oranu—Ras el Ma—Colamb Bechar—Beni Abbas—Adrar—Taurirt—Ouallen—Tersalit—Tossaye n. Nigrem—Doirs—Ouagadougou (Wagadugu). Budowa tej linii (3350 km) kosztować ma 1.400 milj. frcs. i będzie wnet rozpoczętą.

Autolinja w Sudanie Ang. Przez uruchomienie linii samochodowej Redjaf (poczatek żeglugi na Białym Nilu) z budującym się gościńcu czas trwania podróży z stolicy kolonii Kenia do Khartumu zredukowanym będzie do 12 dni.

Ameryka Północna. *Granica Kanady i Stanów Zjedn.* została ostatecznie ustaloną po zakończeniu prac komisji granic międzynarodowych; tem samem kończy się długi spór obu państw o granicę. Granica ta prowadzi od oceanu Pacyficznego zrazu wzdłuż 141° W na przestrzeni 645 mil do góry św. Eljasza, odtąd równoległe do wybrzeża oceanu Spokojnego, trzymając się linii środkowej kanału Portland na odległości 862 mil, dochodząc do cieśniny Juan de Fuca. Odtąd granica przecina kontynent na długości 3.900 mil, zrazu wzdłuż 49° N aż po jezioro Górne, potem zaś trzyma się linii środkowej jezior Wielkich i rzeki św. Wawrzyńca, by się zakończyć w zatoce Fundy (Passamaquoddy).

Eksport produktów agrarnych ze Stanów Zjednoczonych przed wojną i teraz. Porównanie tego eksportu w latach 1910—14 i 1920—22 wykazuje, że eksport produktów rolnych odgrywa w dalszym ciągu dominującą rolę w ogólnym wywozie ze Stanów Zjednoczonych (48% 1910—14, 50% 1922) z tą tylko różnicą, że wywóz bawełny spadł z 54% na 32% z powodu ekonomicznej depresji głównych, a mianowicie europejskich odbiorców; tylko Włochy i Japonia importowały ostatnio więcej bawełny z Ameryki aniżeli przed wojną (J. A. Todd: *The World's Crisis in Cotton*, Foreign Affairs, Dec. 1923). Natomiast wywóz zbóż chlebowych (pszenicy i ryżu) wzrósł z 10% na 25%. Tłumaczy się to ustąpieniem głównego konkurenta Stanów Zjednoczonych na tem polu, t. j. Rosji europejskiej, upadkiem produkcji agrarnej w Europie w ogólności, a nieurodzajem w Indjach 1919 i 1920. Ogółem cztery piąte wywozu agrarnego Stanów Zjednoczonych idzie do Europy, z tego znów cztery piąte do okręgów przemysłowych zach. Europy, z tego znów połowa do Anglii. Ale w ostatnich czasach szybko wzrasta wywóz agrarny Stanów Zjednoczonych do Azji południowej.

Kolonizacja francuska we wschodniej Kanadzie. (Geografiska Analer 1923 (2). Nelson zbadał mało znane stosunki osadnictwa francuskiego w Labradorze. Podkreśla silny naturalny przyrost Francuzów kanadyjskich w przeciwieństwie do europejskich, silną organizację rodzinną i wielki wpływ kościoła katolickiego. Osiedlili się głównie w dwóch obszarach: około rzeki Saguenay i jeziora St. John, oraz w okolicy Abitibi. Autor opisuje szczegółowo stosunki osadnicze i gospodarcze obu obszarów.

Panama. Rzp. Panama odstąpiła Stanom Zjedn. obszar 22 mil kwadr. nad źródłami rzeki Chagres. Stany pragną w tym miejscu założyć basen wodny, któryby zabezpieczał stałe i równomierne zaopatrzenie kanału w wodę. Ludność wspomnianego obszaru przesiedlono w okolice Gamboa.

Ameryka Południowa. Wybuchy wulkanu Pichincha i trzęsienie ziemi w Quito. Dwukrotnie, w kwietniu 1922 i w maju 1923, szukano związku między wybuchami złożonego z 3 wulkanów Pichincha (4787 m) a trzęsieniem ziemi, które dotknęło okolice stolicy Ekwadoru; okazało się, że mimo czasowej koincydencji związku przyczynowego podtrzymać nie można.

Nowa kolej transkontynentalna w pold. Ameryce. 5 V 1924 otwarto linię kolejową Villazow—Tupiza, część międzynarodowej kolei, łączącej sieć argentyńską z siecią boliwijską, której całkowite wykończenie przewidziane jest na kwiecień 1925 r. Ta linia nowa skraca odległość między Buenos Aires a la Paz do 4 dni, gdy dotychczas przy użyciu samochodu trwała ta podróż dni 8.

Produkcja bawełny w Brazylii Centralnej. Rząd Stanów Brazylijskich świeżo wznowił próby kultury bawełny. W tym celu udała się niedawno wyprawa ekspertów francuskich nad środkową część rzeki św. Franciszka. Wynikiem wyprawy było stwierdzenie, iż gleba i klimat tej części Brazylii przy zastosowaniu pewnej irygacji posiada dogodne warunki dla rozwoju kultury bawełny i Brazylija może stać się wkrótce czwartym obszarem, dostarczającym światu „białego złota“.

Australja i Oceanja. Immigracja do Australji. Na konferencji między Commonwealth a przedstawicielami urzędu migracyjnego w Melbourne zastanowiono się nad imigracją do Australji, w pierwszej mierze z Anglii. W 1923 r. wynosiła ona 26.500 ludzi, co ani w przybliżeniu nie osiąga liczby, którą Australja może rok rocznie wchłonać w siebie.

Wzrost kultury bawełny w Australji dokonuje się szybkim tempem. Wartość bawełny za r. 1920—21 wynosiła 22.000 funtów, w rok później 275.000 f., a za rok 1923—24 około 1.000.000 f.

Spis ras na Nowej Zelandji. Wedle spisu z r. 1921 wykazuje Nowa Zelandja 1,271.000 mieszkańców. Procentowy stosunek różnych ras przedstawia się następująco: Rasa europejska 95 1/2%, Maori 4 1/2%, mieszańcy Maori i Europejczyków 0 3/4%, Chińczycy 0 3/4%, inni 0 2/10%. Widac z tego, iż Nowa Zelandja jest, podobnie jak Australja, zamieszkała prawie wyłącznie przez rasę białą. Inne rasy prócz tubylczych Maorisów tworzą ledwo dwusetną część ludności i ulegają silnym wahanom. Liczba Chińczyków ulega z powodu polityki prohibicyjnej rządu stałemu zmniejszaniu się.

Nowa Gwinea. Dawny gubernator Togo niemieckiego, książę Meklenburg, wystąpił świeżo do rządu holenderskiego z planem odstąpienia obszaru Tidore w holenderskiej Nowej Gwinei (200.000 km²) towarzystwu niemieckoholenderskiemu w celu skolonizowania tego obszaru przez ludność niemiecką.

Kraje polarne. Arktyda. Na północ od Alaski rozciąga się szeroka przestrzeń obszarów podbiegunowych niezbadanych, co do których niewiadomo, czy je wypełnia ląd czy też morze. Harris, a do pewnego stopnia także Fjeldstad starają się udowodnić przez szczegółową analizę przebiegu fal przypryływowych w Arktydzie, że powinien istnieć w tych okolicach ląd albo przynajmniej archipelag lub płytkie morze szelfowe. Wobec niedostateczności danych co do przypryłów w okolicach polarnych sprawę rozstrzygnie chyba ostatecznie dopiero podróż Maud'a przez basen polarny.

Jan Mayen. Na wyspie Jan Mayen funkcjonuje obecnie norweska stała stacja meteorologiczna w 71°N, która między innymi posługuje się balonami-pilotami (doszły do 6.000 m) i komunikuje swe spostrzeżenia radiotelegraficznie Norwegii.

Oceany. Prądy przybrzeżne na morzu Śródziemnem. Przy pomocy dwóch seryj flaszek, powierzonych w 1909/10 i 1919/20 morzu Tyrreńskiemu przez prof. Dainelli, Marinelli, Stefanini i Baldasseroni udało się wykazać, że utarty pogład o panujących na morzu Śródziemnem prądach przybrzeżnych, poruszających się w kierunku przeciwnym zegarkowi, nie jest ściśły:

w letniem bowiem półroczu prądy te są bardzo zmienne, zależne od wiatrów i biegną nieraz wręcz w kierunku ruchu zegarkowego.

Ogólne. Produkcja geograficzna za rok 1921 i 1922. Ewald Banse podaje w ostatnim numerze swego pisma „Die neue Geographie“ statystykę książek geograficznych, wydanych w r. 1921 i 1922, którą poniżej podajemy:

	Niemcy	Szwajcaria	Holandja	Norwegja	Anglja	Stany Zjedn.	Francja	Włochy	Czechosłow.
1921	1121	67	116	13	674	328	181	97	—
1922	1331	81	149	26	614	309	242	109	113
1 geogr. książka przypada na mieszkańców	45000	47900	47900	101900	77500	343500	162000	356000	120500
% ogólnej produkcji książek	3·7	5·9	3·6	2·4	5·5	3·6	2·6	1·7	2·5

Powojenna produkcja bawełny: Cyfry podane w tysiącach bal po 500 „liwr“.

Rok	Stany Zjedn.	Indje	Egipt	Rosja	Chiny	Inne	Razem
1918—19	12817	3987	964	326	2276	1328	21698
1919—20	11921	5796	1114	329	1990	1550	22700
1920—21	13700	3001	1206	151	1434	1473	20965
1921—22	8377	4479	929	85	1283	1364	16517
1922—23	10329	5196	1300	100	1250	1676	19851

Żużycie kauczuku. W Revue Scientifique Nr. 1 z r. 1924 przedstawia A. Chevalier, naczelnik stałej misji rolniczej kolonjalnej francuskiego ministerstwa kolonij, rozwój produkcji kauczuku. W r. 1830 zużycie kauczuku we wszystkich krajach cywilizowanych nie przekraczało 400 ton, w 1870 przywóz kauczuku do Europy wyniósł już 5,000 ton, w 1880 18.000. Zaczęto odkrywać rośliny, dostarczające kauczuku, nie tylko w Ameryce Południowej, lecz we wszystkich krajach podzwrotnikowych. W 1898 ogólne zużycie kauczuku na ziemi przekracza już 50.000 ton. Poszczególne państwa europejskie zaczynają organizować osobne wyprawy, mające na celu odkrywanie roślin, z których się otrzymuje kauczuk. Z wszystkich tych roślin największe znaczenie ma obecnie Hevea brasiliensis, odkryta w r. 1876 przez Henryka Wickhama, nad Amazonką. Przesadzono ją na wyspę Cejlon i na półwysp Malakka, gdzie badania nad jej uprawą przeprowadził dr. Ridley, dyrektor ogrodu botanicznego w Singapore. Dziś uprawia się ją w sposób ściśle naukowy. Stany Zjednoczone sprowadziły w roku 1923 240,000 ton kauczuku (59% produkcji światowej), Anglja 40.000 ton, Francja 28,000 ton, Włochy około 20.000.

Trzęsienie ziemi w marcu 1924. Seismografy i radjotelegamy doniosły o poważnych trzęsieniach ziemi na wyspie Sachalin dnia 18 III 1924, zaś o trzech uderzeniach gwałtownych 4 III 1934 w San Juan del Sur (Nikaragua) i San José (Costa Rica).

Mapa inspirowana przez Kolumba. Ch. de la Ronclère, badając z polecenia króla Egiptu materjały do „Historji odkryć średniowiecznych w Afryce“, znalazł w Bibl. Nar. w Paryżu mapę świata, widocznie inspirowaną przez Kolumba, przedstawiającą obszar świata w umyśle wielkiego odkrywcy w chwili przed pierwszym wyjazdem na Zachód.

Obraz ten nacechowany jest pojęciem, że zamieszkały świat stanowi wyspę wśród czterech oceanów, przyczem długości między Hiszpanją a Azją Wschodnią nie doceniał, co stało się, jak wiadomo, jedną z przyczyn jego wypraw. Kolumb znał już Grenlandję, a niemało umysł jego zajmowały legendarne wyspy „Antilia“ oraz „św. Brandana“.

VIII. Notatki naukowe (*Notes scientifiques*).

Męciński Julian: Osadnictwo miejskie południowej Polski (*Die Stadtsiedlungen Südpolens*).

Tematem objęta jest przestrzeń województwa krakowskiego, lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego. Przy skwalifikowaniu pewnych miejscowości na miasteczka lub miasta wzięto pod uwagę wszystkie czynniki, które składają się na miastowość, a więc uwzględniono miejscowości, które posiadają przywileje miasta lub miasteczka, gminy, które rządzą się ustawami z r. 1889 i 1896, przeznaczonymi dla miast i miasteczek, te miejscowości, które są siedzibą sądów powiatowych, wsi, w których regularnie lub sporadycznie odbywały się do niedawna lub odbywają targi i jarmarki, miejscowości, w których znajduje się znaczniejszy procent ludności wyznania mojżeszowego, gminy, których ludność przekracza 5000, miejscowości, w których w ostatnich czasach znacznie rozwinęło się górnictwo.

Liczbę ludności wiejskiej miasteczek ustalono w stosunku do ich powierzchni użytkowej, w stosunku do gęstości ludności tego okręgu sądu powiatowego, w którym leżą, i w stosunku do ludności, żyjącej w danym powiecie politycznym nie z rolnictwa. Na podstawie tak przeprowadzonej klasyfikacji i porównania jej z innymi cechami pod względem miastowości oraz danymi, tyjącymi się zawodów przedstawicieli ich, rad gminnych, ustalono empirycznie na badanym obszarze, że miasteczko zaczyna się tam, gdzie ludność, żyjąca nie z rolnictwa, przekracza 1000 osób. Następnie przeprowadzono podział miasteczek na mniejsze i większe oraz miast na małe, średnie i większe, tych ostatnich w stosunku do liczby mieszkańców i liczby, przypadającej na jeden budynek mieszkalny.

W szczególności zagadnienia, którym praca jest poświęcona, są następujące: 1) Klasyfikacja miasteczek i miast. 2) Rozmieszczenie osad miejskich. 3) Rozwój ludności od roku 1857. 4) Skład ludności pod względem wyznaniowym. 5) Miasta jako środki i warsztaty kultury materialnej i umysłowej. 6) Typy i sfery wpływów miast. Publikacja nastąpi w czasie najkrótszym w „Pracach Instytutu Geograficznego U. J.”

Auf dem Gebiete des ehemaligen Galizien wurde die Klassifikation der Ortschaften in Landstädte und Städte durchgeführt, wobei in den Landstädten die Landbevölkerung von der städtischen mittels neuer Methoden abgetrennt wurde. Die Arbeit befasst sich mit folgenden Problemen: Klassifikation und Verbreitung der Stadtsiedlungen, Entwicklung der Bevölkerung vom Jahre 1857 angefangen, die Städte als Werkstätte der materiellen und geistlichen Kultur, Stadttypen und Einflussphäre der Städte. Die Untersuchung wird in Bälde in den „Arbeiten des Geographischen Institutes der Universität Krakau“ erscheinen.

Włodzimierz Kubijowicz: Szałaśnictwo w Gorcach (*Almgeographie der Gorce*).

W lipcu 1921 r. przeprowadzałem studia terenowe nad szałaśnictwem w Gorcach i sąsiednich górach wyspowych. Teren badań ogranicza przełęcz Sieniawska na zach., Dunajec na wsch. i poł., transversalna linja kolejowa na półn. Najsilniej rozwinięte jest szałaśnictwo we właściwych Gorcach i wykazuje typowe formy średniogórskie; na grzbiecie Lubrania (wsch. przedłużeniu Gorców) obserwujemy wszystkie przejścia od osadnictwa stałego do szałaśnictwa i gospodarki sianokośnej, na wyspowych górach na półn.-wsch. od Gorców życie szałaśnicze jest w zaniku i wykazuje odrębne formy organizacji gospodarczej i społecznej. Materiał zebrany zestawiono w szeregu tabeli i w mapie 1:75.000, gdzie wyróżniono ekumene, las, łąki sianokośne i hale, zaznaczono ilość pasterzy, oraz rodzaj i ilość bydła i jego pochodzenie.

W porównaniu z innymi częściami Beskidów Magurskich szałaśnictwo w Gorcach jest najsilniej rozwinięte (prawie wyłącznie owce), wzmogło się znacznie w czasie wojny i po wojnie, wykazuje silną ekspansję w gospodarce pasterskiej górali podhalańskich, której bydło przeważnie się tutaj wypasa.

Im Jahre 1921 im Monate Juli habe ich das Hirtenleben und die Almgeographie in der Gebirgsgruppe Gorce und in dem nahen Inselgebirge der westlichen oder Magurischen Beskiden studiert. Das ganze studierte Terrain zeigt die Formen der typischen Almen des Mittelgebirges. Am besten ist das Hirtenleben in den eigentlichen Gorce entwickelt, weniger in den Inselbergen von N-O und in der Gruppe von Lubań; hier sieht man die Varietäten zwischen der sesshaften und nomadischen Lebensart, zwischen Äckern, Wiesen und Alpen, die ineinander eingreifen. Das wissenschaftliche Material ist in zahlreichen Tabellen und in einer Karte 1:75.000 gesammelt. Das Almenwesen ist in dem studierten Gebiete stärker als anderswo in den Beskiden entwickelt und hat sich stark während und nach dem Kriege vergrößert, man kann die Expansion der Goralen von Podhale in der nördl. Richtung beobachten; sie weiden fast alle in dem Gorce und ihnen gehört das meiste Vieh (fast ausschließlich Schafe).

Rodjon Mochnacki: Zasiąg pralasu na Średniogórze polskiem
(*Die Waldverbreitung in alter Zeit im polnischen Mittelgebirge*).

W pracy tej, analizując prakrajobraz leśny na obszarze Średniogórze polskiego w granicach między Wisłą, Nidą i Pilicą, starałem się rozwiązać jeden z wielkich problemów geogr. historycznej ziem polskich. Zagadnieniu temu dotąd nie poświęcono należytej uwagi w literaturze polskiej, a tylko rzadko w zagranicznej (Schlüter, Friedrich, Gradmann), Przedewszystkiem zainteresowało mnie pytanie, jakie było rozprzestrzenienie lasu w czasach historycznych, oraz kartograficzne przedstawienie zmian w zasięgu lasu; zaś kwestją drugą obraca się koło zagadnienia składu gatunkowego tego pralasu. Metodą zasadniczo retrospektywną, wychodzącą z dzisiejszego stanu, cofamy się w ubiegłe wieki, wyzyskując wszystkie dostępne środki pomocnicze. I tak: kartograficznie po koniec XVIII w., bo odtąd tylko mamy mapy dostatecznie dokładne, na których możemy polegać (najnowsze wojskowe, Kwat. WP., Richtera, Heidenfelda, Perthesa). Dają one nam trzy przekroje: stan dzisiejszy, z roku 1839 i z początku XIX wieku. W obrazie tym uderza zależność zalesienia od pedologii. Lössy wykluczają las, bielice natomiast sprzyjają jemu. W XVIII i początku XIX wieku lasy zajmują dwie trzecie powierzchni, a zasadnicza zmiana następuje dopiero w XIX w. i to głównie w N. części Średniogórze, podczas gdy południowa część zachowuje dawny charakter, wykazując tylko drobne lokalne zmiany.

W wcześniejsze wieki wprowadzają nas źródła historyczne. Na podstawie wzmianek o lasach, jak również rozmieszczenia osadnictwa wykazaliśmy znów dwa przekroje, jeden z XVI w. z okresu po kolonizacji niemieckiej (Księgi uposażeń Długosza, Łaskiego i Lustracje królewsczyzn). Widoczny tu wpływ warunków fizjograficznych (gleby), ale obok tego także wpływ pewnych centrów osadnictwa na las. W porównaniu zaś ze stanem zalesienia początków XIX w. widać, że w międzyczasie (XVI—XIX) zmiany były niewielkie, a miejscami nawet las się rozszerzał. Drugi histor. przekrój, uzyskany przez zebranie wiadomości o lasach z czasów kolonizacji niemieckiej i przedstawienia osadnictwa przed kolonizacją niemiecką, więc z XIII w. (kodeksy). Z urywkowych tych wzmianek występuje jasno różnica między płd. a północną częścią Średniogórze. Podczas gdy pierwsza posiada obszary gęsto zaludnione i bezleśne, a z nich w czasie kolonizacji wdziera się ludność na lepsze gleby, zalesione między Łysogórami i Kamienną, karczując lepsze gleby powiatów Checińskiego i Kieleckiego i unikając gorszych. W części zaś północnej — w powiatach Radomskim i Opoczyńskim — osadnictwo unika puszczy, szarpie tylko lasy po ich brzegach, i wtedy to wytworzył się charakter leśny, który na północy utrzymał się po wiek XIX, na południu zaś prawie po dziś dzień.

Dane prehistoryczne pouczają nas, że ośrodki gęstego i wczesnego osadnictwa histor. były już zasiedlone w czasach przeddziejowych, a co za tem idzie, były bezleśne. Do tego samego wniosku doprowadza metoda onomastyczna. Osady o nazwach fizjograficznych, wskazujących na las, są najlichniesze tam, gdzie poprzednie źródła wskazywały na las. Z tem zgadzają się również badania florystyczne, które wykazują na obszarach niezalesionych rośliny stepowe, reliktove.

Na podstawie tych danych, rozpatrywanych fizjograficznie, zdołaliśmy nakreślić mapę jako ostateczny rezultat dociekań, na której można było wydzielić obszary bezleśne, stepowe, obszary przejściowe o charakterze parkowym i obszary leśne.

W drugiej części pracy rozpatrujemy charakter florystyczny dawnych lasów na podstawie jedyne go, możliwego środka pomocniczego, t. j. onomastyki. Możemy stwierdzić istnienie na Sredniogórze lasu mieszanego z przewagą lasu liściastego. Widoczny jest wpływ hipsometrii: wszystkie gatunki drzew porastają najchętniej strefę między 150—250 m. Poziomy zasięg nie wielki wykazuje zmiany w czasie, a zasadnicza zmiana w porównaniu z dzisiejszym stanem polega tylko na ilościowym składzie gatunków. Do tej zmiany przyczynił się głównie wpływ człowieka, który przez karczunki lasu stworzył inne, odmienne warunki bytu roślin mniej sprzyjające przewadze lasów liściastych. Studium moje ukaże się w „Pracach Instytutu Geograficznego U. J.“.

Die Aufgabe vorliegender Arbeit ist die kartographische Darstellung der Waldverbreitung in alter Zeit im polnischen Mittelgebirge und dessen ursprünglicher floristischer Zusammensetzung. Mit Anwendung aller zur Verfügung stehender Quellen (Kartographie historischer Zeit, Geschichtsquellen, früh- und vorgeschichtlicher Siedlungsverhältnisse, geographischer Namenkunde des untersuchten Gebietes, endlich der Pflanzengeographie) konnten folgende Resultate erzielt werden: der Wald nahm in früheren Zeiten den grössten Teil des untersuchten Gebietes zwischen Weichsel, Nida und Pilica ein. Auf seine Verbreitung übte von den physiographischen Verhältnissen den grössten Einfluss die Bodenzusammensetzung. Neben den Wäldern gab es aber auch schon in Urzeiten waldlose Gebiete, die eine Steppe bildeten. Im Übergangsgebiet vom Wald zur Steppe gab es eine Parklandschaft, die für Siedlungszwecke sowohl in frühgeschichtlicher, wie in vorhistorischer Zeit energisch ausgenützt worden war. Spätere Kolonisation griff vor allem den Wald der Südhälfte des polnischen Mittelgebirges an, seit dem XVI. Jahrhundert steht die Waldrodung relativ still, erst der Anfang des XIX. Jahrh. hat auf die heutige Waldverbreitung im Mittelpolnischen Gebirge den entscheidenden Einfluss geübt.

Der Mittelpolnische Wald ist ein Mischwald mit starkem Vorherrschen der Laubhölzer. Der einzige prinzipielle Unterschied zwischen der pflanzlichen Zusammensetzung des Waldes einst und jetzt bezieht sich auf das zahlenmässige Verhältnis der einzelnen Gattungen: Schuld an diesen Veränderungen trägt vor allem der Mensch und seine kulturelle Arbeit. Die Untersuchung wird in Kürze in den „Geographischen Arbeiten der Universität Krakau“ erscheinen.

IX. Literatura. (Littérature).

Literatura polska. (Littérature polonaise).

Polska. — Kartografja. (Pologne. — Cartographie).

Beskidenkarte 1:175.000 herausg. v. Bielitzer Beskidenverein. Druck von Freytag u. Berndt. Wien.

Mapa niezła — z dotychczasowych najlepsza — załować wypada jedynie, że Beskid Zach. do dziś nie doczekał się jeszcze opracowania polskiego.

Wąsowicz J., Stan pracy Wojskowego Instytutu Geograficznego (I 1923, II 1924). Polski Przegląd Kartograf. 1924, z. 5, str. 193—205.

Morfologja i geologja (Morphologie et géologie).

Braun G., Über die Entstehung der Ostsee. 15 str. Greifswald Bainberg 1923.

Bujalski B., O budowie geologicznej okolic Bitkowa. Spr. P. I. Geolog. 1924. Nr. 7.

W obszarze między Bystrzycą nadwórnianką a Sołotwiną wyróżnia autor 3 serie fliszowe: wgłębną, eoceńsko-eligocieńską z łałami solnemi u góry, nasuniętą, obejmującą warstwy od kredy do oligoc, z eocenem w facji numulitowej i wreszcie słobódzką, złożoną z oligoc. zlepieńców i mioc. łupków. Serja nasunięta składa się w okolicy Bitkowa z 2 dygikacji i tworzy asymetryczne siodło, podnoszące się ku NW. W sąsiadującym z niem na pn. łąku występuje dygitacja wyższa, odwrócona, w postaci czapek tektonicznych (Hyga, Krepa). Wraz z wspomnianem siodłem wynurza się serja wgłębną, rozdzierając w Maniawie dygitację brzezną. Pod Bitkowem pojawiają się wypiętrzenia kopulaste, dotyczące obu serji — u osi jednego z nich widnieje łał solny, tworząc tektoniczne okno. Stosunek serji słobódzkiej do obu wyżej wymienionych nie jest jeszcze znany.

Chelińska M. i Zaborski B., Utwory lodowcowe okolic Lato-wicza. (Glaciers deposits of the environs of Lato-wicz) Przegl. Geogr. t. IV, 1924.

Teren badany obejmuje głównie obszar między Mińskiem Maz., Grodziskiem, Stoczkiem i Garwolinem. Składa się z dyluwialnej płyty i szerokich dolin Kostrzynia i Swidra. Prócz moreny dennej, pod którą w kilku miejscach nad g. Swidrem znaleziono osady jeziorne, występują w pd.-wsch. części obszaru utwory żwirowo-piaszczyste, prawdopodobnie fluwio-glacialne. Krajobraz urozmaica szereg ozów. Nie różniące się od nich składem i budową, wewnętrzną wzgórz, leżące w wiechowatym obniżeniu, łączącym dolinę Swidra i Kostrzynia, określono jako morenę czołową. Występowanie moreny i ozów w dnie doliny tłumaczy autorzy przypuszczeniem, że część cofającego się lodowca zsunęła się na jakiś czas w istniejącą już fluwio-glacialną dolinę i rozdzieliła ją nasypem, stwarzając dzisiejszy wododział. Pracę objaśnia mapka geol. w skali 1:400.000.

The ground explored is chiefly situated between Mińsk Maz., Grodzisko, Stoczek and Garwolin. It consists of a diluvial plateau and of the broad valleys of the Kostrzyn and the Swider. Beside a fundamental moraine beneath which at some places on the (Upper) Swider lake-dwellings have been found, there are in the S. E. part of the territory gravel-sandy, probably fluvio-glacial deposits.

A series of „osers“ brings a variety into the landscape. The hills, similar in internal construction and composition which are to be found in the sack-like depression connecting the valleys of the Swider and the Kostrzyn are described as a frontal moraine. The authors are trying to explain the presence of the moraine and „osers“ at the bottom of the valley in the following way: a part of the glacier had slipped in its backward movement into an already existing fluvio-glacial valley and divided it by a bank, thus forming a partition. The work is accompanied by a geological map on the scale of 1:400.000.

Lewiński J., Czwartorzędowe ruchy tektoniczne i „morena dolinowa“ w okolicach Włocławka. (Mouvements tectoniques et la moraine de fond dans la vallée de la Vistule aux environs de Wł.) Spr. P. I. Geolog. 1924. Nr. 7.

Badania Lewińskiego w okolicach Włocławka wykazały, że serja warstw purbeku, łałów neokomskich, piasków i łałów miocenkich i pliocenkich są silnie zaburzone, ułożone w fałdy o kierunku NW—SE. Fałdy owe są skomplikowane poprzecznymi elewacjami ENE—WSW. Na nierównej powierzchni miocenu i pliocenu leży dyluwjum. Utwory międzylodnikowe uległy silnym zaburzeniom. Wiek tych zaburzeń tektonicznych należy odnieść pod koniec interglacjału.

Smoleński, Budowa i rzeźba dorzecza Prądnika. „Ojców“, wyd. P. K. O. P. Kraków 1924.

Wenda J., Krajobraz morfologiczny okolic Poznania. „Ziemia“, Warszawa 1924, z. 4-5-6, str. 52—56.

O ile ramy artykułiku pozwalają, doczekał się Poznań wcale wyczerpującej i treściwej monografii.

Klimatologia (*Climatologie*).

A. B. Dobrowolski, Zagadnienie ruchu powietrza i wody po nierównościach gruntu. *Wiad. Meteor.* 1924 (5).

Gorczyński Wł., O nowych przyrządach termoelektrycznych do pomiarów promieniowania słonecznego, *Wiad. Meteor.* 1924.

Mapy opadów (*Cartes des précipitations*) 1) za grudzień (au mois de décembre) 1923 i 2) za styczeń (au mois de janvier) 1924, *Wiad. Meteor.* 1924, z. 1/2, str. 37.

Przebieg pogody w grudniu 1923 i styczniu 1924 (*Resumé climatologique du mois de décembre 1923 et janvier 1924*), *Wiad. Meteor.* 1924, z. 1 2, str. 27—28.

Schulz B., Die Durchlüftung der Nord- und Ostsee, *Die Naturwiss.* 1924 (6).

Stach J., Charakterystyka fauny okolic Ojcowa, „Ojców“, wyd. P. K. O. P. Kraków 1924.

Tablice temperatur średnich i skrajnych w Polsce w m. grudniu 1923 i styczniu 1924. *Tables de températures moyennes et extrêmes en Pologne au mois de décembre 1923 et de janvier 1924*, *Wiad. Meteor.* 1924, z. 1/2, str. 29.

Wysokości opadów i liczby dni z opadem w m. grudniu 1923 i styczniu 1924. *Precipitations en m/m et les nombres des jours avec précipitations au mois de décembre 1923 et de janvier 1924*, *Wiad. Meteor.* 1924, z. 1/2, str. 30/32.

Hydrografia i oceanografia (*Hydrographie et océanographie*).

Halbfass W. prof., Die Wasserstandsschwankungen der Memel, Weichsel, Oder, Elbe, Weser u. des Rheines in den 12 Jahren 1912 bis 1923. *Geogr. Anzeiger* 1923, z. 3/4, str. 73—75.

Jakubski A., Sprawozdanie z czynności kierownika naukowego morskiego laboratorium rybackiego na Helu za okres od 1. VII. 1922 do 1. X. 1923 (*Rapport du chef scientifique du laboratoire maritime de Hel pour la période du 1. VII. 1922 au 1. X. 1923*), *Odb. z „Kosmosu“* 1924, t. 49. str. 47, Lwów.

Nowo ogłoszone sprawozdanie — to jeden dowód więcej, czego dokonać może zapał w najcięższych nawet warunkach pracy.

Fitogeografia (*Phytogéographie*).

Koczwarą Marjan, Fenologia roślin, *Przyroda i Technika* 1924, zeszyt 2.

W artykule tym spotykamy się z próbą oceny znaczenia fenologii jako odrębnej wiedzy i fenologii stosowanej. Autor jest przeciwnikiem opierania wniosków na jednej danej (n. p. temperaturze powietrza). Podkreśla rolę całego układu stosunków zewnętrznych.

Kulczyński St., Das boreale u. arktisch-alpine Element in der mitteleuropäischen Flora, *Bulletin Internat. de l'Acad. d. Sc. et L.* 1924, Cracovie.

Autor wyróżnia i opisuje rozwarte typy rozmieszczenia geograficznego cechujące rośliny północne i arktyczne górskie w Europie i na tej podstawie omawia rozmiary i kierunki wędrówek roślinnych, jakie dokonały się w Europie w związku z poszczególnymi fazami jej zlodowacenia. Dzisiejszy okres geograficzny, jaki znamionuje rozmieszczenie tych roślin w Europie, usiłuje autor wyłomaczyć, przyjmując nierównoczesność maksymalnego zlodowacenia środkowej i wschodniej Europy.

Kulesza Witold, Charakterystyka szaty roślinnej najbliższej okolicy Poznania, „Ziemia“, Warszawa 1924, z. 4-5-6, str. 68—76.

Rzecz pisana przez rzetelnego znawcę i miłośnika przyrody zapoznaje z roślinnością miejscową.

Massalski W., Żywe muzeum przyrody (flora pontyjska). Przynr. i Techn. 1924 (6).

Interesujący szkic paleoklimatyczny i paleobotaniczny.

Observations phénologiques en Pologne (Instructions, enquête, notes relatives à la météorologie agricole). Spostrzeżenia fenologiczne w Polsce (Instrukcje, kwestjonariusz, notatki meteorologiczno-rolnicze). Wiad. Meteor., 1924, z. 1/2, str. 13/27.

Pawłowski A., Osobliwości roślinnej szaty Ojcowa i postulaty jej ochrony, „Ojców“, wyd. P. K. O. P. Kraków 1924.

Szafer Wład. prof. dr., O fenologicznych porach roku w Polsce (Über phaenologische Jahreszeiten in Polen), Odb. z Kosmosu r. 1922, Lwów, str. 40.

Zoogeografia (Zoogéographie).

Demel Kazim., Ugrupowanie etologiczne makrofauny w strefie litoralnej jeziora Wigierskiego, Prace Inst. im. M. Nenckiego. Lwów-Warszawa 1923. 4°, str. 43+3. IV tabl.

Kutze R., Mapa faunistyczna Polski prof. A. Jakubskiego (Próba interpretacji), Przyroda i Technika 1924, z. 2.

Podkreślenie wartości pracy prof. A. Jakubskiego, dokonane przez porównanie z analogiczną mapą Paxa (Handbuch von Polen). Autor dostrzega w pracy prof. A. J. krystalizację dążeń rewizyjnych (pociągnięcie granicy zasięgu krainy wschodnio-bałtyckiej od pld.-bałtyckiej rz. Dźwiną, Podola od Pokucia Dniestrem).

Sokołowski Jan, Ciąg ptaków na Helu w marcu 1923, Przynr. i Technika 1924, z. 1.

Rozprawka pisana nader barwnie i z umiłowaniem przyrody zapoznaje czytelnika z wędrownictwem rzeszy ptasiej. Autor prostuje kilka dotychczasowych błędnych poglądów.

Statystyka i leksykografia (Statistique et lexicographie).

Krzywicki L., Skorowidz miejscowości Rzeczplitej Polskiej, Ekonomista 1924, I. 215—217.

Notując skrupulatnie w poprzednich zeszytach głosy prasy i nauki o wymienionem wydawnictwie, zwracamy uwagę na ostatnią nader przychylną i odznaczającą się uznaniem ocenę.

Rocznik Statystyki Rzeczplitej Polskiej II. 1923. 224 str.

Po dłuższej przerwie pojawił się tom II tego podstawowego wydawnictwa Gł. Urzędu Statystycznego. Zwłoka wyszła mu na dobre, albowiem nowy ten tom — zreorganizowany i w układzie obliczony na dłuższą metę — zapowiada się jako związsek regularnej i całokształt naszego życia obejmującej publikacji. Materiał odnosi się do meteorologii, ludności i ruchu ludnościowego, stosunków gospodarczych i społecznych, kulturalnych i kościelnych, politycznych i administracyjnych (w 25 działach). Daty pochodzą z lat 1920/22, czasami i 1923. Ponadto w dodatkach podane są przeglądy rozwoju gospodarczego Polski, statystyki Gdańska i statystyki międzynarodowej. Przebogata treść czyni to dzieło niezbędnym podręcznikiem przy wszelkich pracach, odnoszących się do Polski, i w ręku każdego inteligenta.

Ludność (Population).

Chybiński Adolf, O organizacji pracy nad melodjami ludoweni, Lud, serja II, t. I, z. 1, str. 29—39.

Drygalski E., Das Deutschtum in Ost- und West-Preussen. Monachjum, Pfeiffer 1924.

Frankowski Eugenjusz, Zbiory etnograficzne w Polsce, Lud, serja II, t. I, z. 1, str. 40—55.

Koberskyj Karło, Ukrainiske narodnyctwo po oboch bokach Zbrucz, Lwów-Kołomyja 1924, „Gromada“ 8°, 158 str.

Maliszewski Edward, Stosunki narodowościowe Rzeczypltej Polskiej, Warszawa 1923, Instytut Badań Spraw Narodowościowych w Polsce, str. 18.

Emigration et immigration. Bureau International du Travail. Legislation et Traitées Genève 1922, str. XV+458.

Rzecz, oparta na ankiecie narodowej, daje interesujące materiały dla antropogeografji.

Mortensen H., Die völkischen Verhältnisse der Ostseerandgebiete zwischen Weichsel und finnischem Meerbusen, G. Zft. 1924, 177—187.

Autor — analizując rozmieszczenie narodów na pd.-wsch. wybrzeżu Bałtyku w czasach dzisiejszych i w XIII w. — dochodzi do wniosku, że garb nadbałtycki zawsze oddzielał ludy nadbrzeżne (Estów, Kurów, Łotyszów, Litwinów i grupę pruską) od kontynentalnych Moskali i Polaków. Tylko na zachód od Wisły garb nadbałtycki przebiega tak blisko wybrzeża, że zabrakło tu miejsca na rozwój samodzielnych społeczeństw nadbrzeżnych. Krok w krok stara się autor względami geograficznymi tłumaczyć różnorodność losów poszczególnych narodów, zwłaszcza w walce z Zakonem. Ze obszar między Wisłą a Niemnem uległ germanizacji, zaś między Niemnem a zat. Fińską cienka warstwa mieszczan i ziemian niemieckich nie zdołała zgermanizować narodów „brzeżnych“, tłumaczy autor zaporą wyżyny Żmudzkiej, która skutecznie przeciwstawiła się pochodowi politycznemu Zakonu i kolonizacji niemieckiego chłopca. Spokojny na ogół ton rozprawy zabarwia się nienaukowo tylko tam, gdzie mowa o przynależności Mazurów i o niebezpieczeństwie, grożącym od „polskiego korytarza“.

Srokowski Konstanty, Sprawa narodowościowa na kresach Polski: Białoruś i Wołyń, Przgl. Współcz. Kraków 1924. Nr. 22-23.

Autor, wybitny publicysta wezwany przez gen. Sikorskiego do złożenia w wymienionej kwestji memorjału, oświetla jedno z najbardziej piekających zagadnień polityki wewnętrznej w sposób głęboki, opierając się na obfitym materiale statystycznym. Memorjał zasługuje na uwagę ze względu na rzeczową i na poziomie naukowym stojącą krytykę źródeł statystycznych.

Życie gospodarcze (La vie économique).

A. S. inż., Wydobycie węgla kamiennego w Państwie Polskiem w r. 1923, Przemysł i Handel 1924, z. 20, str. 569.

Jakubski W. A., Tereny rybackie polskiego Bałtyku (Les terrains de Pêche de la mer Baltique Polonaise), odb. z „Roczn. Nauk Roln.“ t. XI. Poznań 1924, str. 38.

Na podstawie ściśle naukowych rozważań daje autor przegląd przyrodzonych warunków rybołostwa na polskim morzu oraz wnioski i wskazania na przyszłość.

Dziewulski St., Perspektywy naszego handlu zagranicznego. Ekonomista 1924 II. 1—30.

Klepper A., Obrót towarowy między Polską a Belgią (zarys statystyczny), Przemysł i Handel 1924, z. 20, str. 567—568.

Komorowski Wład., Cukier jako obiekt polityki gospodarczej, Rzeczposp. Spółdzielcza, Warszawa 1924 z. 3-4.

Kulmatycki Włodz., Ochrona przyrody a rybactwo, Przyroda i Technika 1924, z. 1.

Autor zwraca uwagę, w jakim stopniu rybactwo zainteresowane jest rozwojem idei ochrony przyrody, przyszłem zaznacza z naciskiem, jaką rolę mogłoby odegrać w tym samym kierunku rybactwo, wzięte w należytą ochronę i opiekę prawną. Znaczna część wywodów poświęcona jest przeglądowi ryb polskich, ich wymaganiom i warunkom życiowym.

Marchlewski Teodor, Przyczynek do znajomości zwierząt domowych zachodniej Małopolski z czasów późnego średniowiecza. Beitrag zur Kenntniss spätmittelalterlicher Haustiere von Südwestpolen. Rozpr. A. U. 1923. II. B.

Autor przedstawia wyniki analizy przedsięwziętej na podstawie materiałów kosztnych, znalezionych w r. 1910 przy pracach związanych z restauracją Wawelu. Kości pochodzą z XV i XVI w., wskazują na występowanie w pld. Polsce konia typu wschodnio- i środkowo-europ. (typ Tarpau) oraz *Equus Abeli*, a zatem gatunek hiszpańsko-neapolitański.

Współczesne bytło domowe, z małymi wyjątkami, reprezentuje krótkorogą odmianę górską. Pozostałe szczątki wskazują na koź domową (*Capra nigra*) i świnię, psa, dziką zwierzynę i t. d.

Nowakowski S., Natural Resources of Poland, Journal of Geogr. 1924 (3).

Siedlecki Krzysztof, Drogi komunikacyjne pomiędzy Rosją a Europą Zachodnią, Ekonomista 1924, I. 84—127.

Autor podkreśla wogóle dające się w Rosji zaobserwować „parcie na zachód” oraz „zbieżność interesów Niemiec i Rosji w dziedzinie politycznej oraz zainteresowanie wzajemnem życiem gospodarczem”. W dyskusji traktuje o drogach morskich, lądowych, wciągając w zakres rozważań państwa ościenne, możliwe kierunki ekspansji, płaszczyzny tarć polit.-gospodarczych. Nader ciekawe są krótko zebrane wnioski i konkluzja. Całość b. aktualna, wartościowa szczególnie dla geografa gospodarczego.

Torgowoje Predstawitelstwo S. S. S. R. (M. E. Blich i N. J. Serag), Ekonomika sowremiennej Polshi i torgowoje pierspiektiwu Sowieckoj Fiedieracji. 136 str.

Wydawnictwo oficjalne traktujące o położeniu gospodarczem Polski, o naszej wytwórczości, o możliwościach eksportu i importu. Według zdania sprawozdawcy „Ekonomisty” p. Fabierkiewicza ujęcie niemal bez zarzutu. Po szczegóły zwracamy do wzmiankowanej recenzji, Ekonomista 1924. I. str. 208—209.

Geografja polityczna (*Géographie politique*).

Obst E. prof. dr., Die geopolitischen Leitlinien des europä-ischen Russland, Ztschft. f. Geopol. 1924, z. 1, 5—19 str.

Wszystko, co według zdania autora należało poruszyć, zobrazowano kartograficznie. 4 mapki podane same (bez tekstu) dałyby wyraz dostatecznie silny poglądom autora. Czy zapatrywania te z punktu widzenia naszego wytrzymują krytykę, to rzecz inna.

Historja geografji (*Histoire de la géographie*).

Janowski Al., Niezwykły podróżnik wielkopolski (Dr. Strzelecki Paweł ur. 1796, zmarł 1873). „Ziemia”, Warszawa 1924, z. 4, 5. 6. str. 108.

Krótko zebranych kilka uwag z notatką bibliograficzną o znanym badaczu polskim.

Toponomastyka (*Toponomastique*).

Kozierowski St. ks., Poznań i jego okolica w nazwach miejscowych i najdawniejszych źródłach, „Ziemia“, Warszawa 1924, z. 4-5-6, str. 84—91.

Znakomity badacz popularyzuje dorobek dzisiejszej wiedzy naszej w tym kierunku.

Mańkowski Alfons ks., Nazwy miejscowe powiatu Lubawskiego, Wąbrzeźno 1923, 8°, 23 str.

Pawłowski St., O nazwach używanych w geografii regionalnej ziem polskich (Les noms des Régions de la Pologne), Przegląd kartogr. Lwów 1923. IV.

Autor polemizuje z publikacją Komisji Terminologicznej Zjazdu geogr. polskich z r. 1922, zarzucając jej:

1) germanofilstwo lingwistyczne, przyczem argumentacja da się określić jako „naciągana“,

2) zmienne traktowanie tego samego autora w ocenianiu trafności jego terminologii (ten sam jednak „fałszywy krok“ popełnia prof. Pawłowski i to w stosunku do tego samego autora),

3) zarzut przyjęcia tylko w $\frac{3}{4}$ projektu słownika terminologicznego, wniesionego przez autora, odnosi się już nie tyle do samego referenta Komisji terminolog., ile co do całego Zjazdu — który pozwolił sobie w $\frac{1}{4}$ wypadków mieć inne zdanie aniżeli autor.

Nie zajmowałbym się dłużej tym artykułikiem, wynoszącym zalety wniosku prof. Pawłowskiego — gdyby nie ton właściwy autorowi, ilekroć polemizuje z uchwałami Zjazdu, ton, tak dalece górujący nad treścią, że tylko świadomość — to głębokie przeświadczenie, iż jesteśmy świadkami dyskusji o motywach ściśle i wyłącznie naukowych, nie pozwala na inne przypuszczenie!

Tem szczególniejsze sprawia wrażenie — streszczenie francuskie, podpisane nazwiskiem prof. Romera.

Czyżby prof. Pawłowski nie ufał sile swych „druzgocących“ argumentów w francuskim brzmieniu? — a może sądzi, że więcej od racji i treści znaczy autorytet?

Nadesłane do Redakcji.

Bulletin mensuel du Comité de l'Afrique Française et du Comité du Maroc, Paris 1924. Luty, marzec, kwiecień, maj.

L'Africa Italiana, Bulletino della Società Africana d'Italia, Napoli 1924, z. 1. (styczeń—luty), z. 2 (marzec—kwiecień).

Annales Hydrographiques, Recueil de documents et mémoires relatifs à l'hydrographie et à la navigation. 3° serie. Volume de 1922. Paris (Service Hydrographique de la Marine) 1923.

Bibliografja Geologiczna Polski. Bibliographie Géologique de Pologne. Uzupełnienie do Nr. 1. (Suppléments de Nr 1). Warszawa 1924, Nr. 2.

Bolletino della Reale Società G. Italiana. Roma 1924. Nr. 1-2, 3-4.

Bulletin International de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres. Série A: Sciences mathématiques, Nr. 1—10 A. Série B: Sciences naturelles, Nr. 1—10 B. Cracovie (Janvier—Décembre 1923) 1924.

Literaturę obcą i dalszy ciąg spisu nadesłanych do redakcji czasopism podamy w następnym zeszyście.

Najnowsza
mapa ścienna Rzeczypospolitej Polskiej

Profesora Dr. A. Krausego

pod redakcją

Profesora Dr. Smoleńskiego

wydana przez

Katowicką Dostawę Szkolną „KADOS” w Katowicach.

Mapa przedstawia wyraźny i plastyczny obraz Rzeczypospolitej Polskiej; zawiera wszystkie miasta ponad 10.000 mieszkańców; uwzględnia mniejsze miejscowości o znaczeniu gospodarczym lub historycznym; podaje ważniejsze linje kolejowe, stacje iskrowe, połączenia lotnicze i większe ośrodki przemysłu. Wobec powyższych zalet mapa ta nadaje się do użytku nie tylko szkolnego, lecz również dla wszystkich biur prywatnych jak i władz.

Cena mapy podklejonej na papierze o brzegach płóciennych, z wałeczkami
Zł. 40^{.-}.

Cena mapy podlepionej płótnem, z wałeczkami
Zł. 50^{.-}.

Szkoły i odsprzedawcy mają rabat.

Katowicka Dostawa Szkolna „Kados”, Katowice

ul. Trzeciego Maja 12.

Oddział w Warszawie, ul. Ś-to Krzyska 3.